

~~2917-19976~~ L

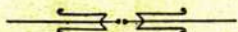
Nr. 1, vol. 28

1930

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50 c.

Sausis m. == January, 1930

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

D. M. Ruckus
 ANTI-QUARIAN & NUMISMATIST
 3657 W. 43rd St.,
 Chicago

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida, 40 pusl.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmečiuje. Istoriska apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais, paaukuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriska drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės05
Kun. Dr. M. Gustaitis.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.50

Užprašymus ir pinigų „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokt: Philadelphia, Pa

Dr. Alexander M. Radzicki
 ANTIQUARIAN & NUMISMATIST
 4321 W. 43rd St.
 Chicago

„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metusėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

SAUSIS — JANUARY 1930 M.

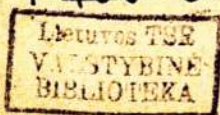
AMERIKOS LIETUVIŲ KRONIKA.

(1892—1893.)

Užprašymus ir pinigus
adresuokit:

„ŽVAIGŽDĖ“

3654 Richmond St.
Philadelphia, Pa

AMERIKOS LIETUVIU KRONIKA.

(1892—1893.)

(Redaktorei nesugrįžus iš atostogų, pereinam „Zvaigždės“ Zurnalo numeryje 1892 metų kronikoje daug rašto buvo apleista. Kad atitaisius klaidą, pakartoja-me pereiname numeryje buvusios me-džiagos dalį.)

• • •

1892 Pittston, Pa. per Naujus Metus buvo pašvęsta Lietuvos šv. Kazimiero bažnyčia (medinė). Be vietos ir apygardos lietuvių į pašventimo iškilmes atvyko ir trys vyriausios Senadorio lietuvių draugijos: šv. Kazimiero, šv. Juozapo bei šv. Petro ir Povilo. Senadoriečius lietuvius vežė 19 didelių vagonų. „Vienybė Lietuvnių“, Andžiulaičio redaguojama, anuomet buvo labai nusistačius prieš pittstoniškį kleboną kun. J. Zlotožinskį, savo buvusį sądarbininką. Tad šito laikraščio bičiulių pasirūpinta, idant pašventimo apeigose nedalyvautų plymouth'iskė šv. Kazimiero draugija. Kad atrėmus daugelio vietos lietuvių išmėtinėjimus vadams už apsileidimą pasirodyti Pittstono didelėse iškilmėse, „Vien. Liet.“ tu metų pirmame numeryje korespondencijoje iš Senadorio, paminėdama puse lūpų šenadoriškųjų keliolikos šim-

tu vyrų atsilankymą Luzerne pavieta, rašė: „gerai yra pasirodyti svetui, kad ir mes lietuviai esame švarus žmonės, tačiau dangintiesi į tolimas vietas... viešai nepri-dera. Kiek tai dolerių žūva iš kišenių mūsų žmonių, pa-tenkant į kišenius turtingųjų geležinkelių kompanijų per tokius važinėjimus! Jeigu tie pinigai būtų pasilikę Senadoryje ir suvartoti ant statymo vietinės bažnyčios ar kito kokio gero dalyko, tai daug naudingiaus būtų buvę“..... „Vienybės“ ponų tokis aiškus išėjimas prieš kaimyninės naujokynės svarbiausia reikalą padidino nuo pirmiaus rusėjusi kerštą tarp redakcijos ir Pittston'o klebono, kuris vis įkalbinėjo kun. Burbai „apvalyti tą laikraštį nuo netikusio redaktoriaus, kurį net ir pats Sliupas buvo paniekinęs“. „Vienybėje“ tu 1892 m. žiemą ir pavasarį, kol J. Andžiulaitis buvo prie jos, tilpo visa eilė korespondencijų prieš kun. Zlotožinską ir tvarką šv. Kazimiero parapijoje. „V. L.“ redaktoriaus bičiulių daryta mitingai, kuriuose mėginta suerzinti klebonas su parapijiečiais. J. Andžiulaičiui nepasisekė atsiekti savo tikslo — išsibodėti kun. Zlotožinski iš artimo Pittston'o i tolimesnę, kad ir lietuvišką parapiją, nors jis ir pats atvažiuodavęs ir energingai kalbėdavęs mitinguose prieš tąjį kunigą. Sigi agitacija vien paskubino prašalinimą J. Andžiulaičio iš „Vien. L.“ redaktoriaus suolo. Pitts-toniškis klebonas rengėsi patraukti „katalikiškąją“ redakciją, neteisingai jį šmeižiančią ir jo parapijoje betvar-kę darančią, vyskupo teisman. Kun. A. Burbai, „Vien. Liet.“ bendradarbiui ir užtarėjui, tasai kaimyno klebono pasiryžimas buvo labai nepageidautinas ir jis prižadėjo pasirūpinti pakeitimu „nepataisomojo“, redak-toriaus, ką ir padarė 1892 m. pavasaryje.

1892 metų pradžioje atvyko Amerikon iš Seinų Seminarijos klierikas Jonas Sutkaitis, kurį drauge su kitu klieriku (Milukų Antanu) seminarijos valdžia pašalino, suveredama ant tūdviejų klierikų visą atsakomybę už Rusijos valdžiai priešingą tarp klierikų lietuvišką agitaciją ir susinešimą su užrubežyje leidžiamų lietuviškų raštų redakcijomis. (Vilkaviškio žandarams darant krata pas kelis Veiverių Mokytojų Seminarijos mokinius, rasta lioterijos bilietai su Seinų Dvasinės Seminarijos knygyno antspauda. Buvęs tai neatsargumas klieriko A. Miluko, slepiamojo seiniškių lietuvių klierikų knygyno globėjo). Jonas Sutkaitis, ėjęs mokslus Suvalkų gimnazijoje, buvo pažinojęs Vygrių kleboną kun. Tomkevičių, neseniai pirmo pabėgusį Amerikon nuo rusų vyresnybės persekiojimų ir gavusį klebono vietą Plymouth'o lenkų parapijoje. Rades prieglaudą pas kun. Tomkevičių Sutkaitis veikęs suėjo į pažintį ir su vietos lietuvių klebonu kun. A. Burbai, kuriam išpasakojo apie save ir savo moksladraugį A. Miluką, pasilikusį Tilžėje prie „Varpo“ ir „Ukininko“, redaktorių J. Serno (Adomaičio) ir Jono Kriaučiūno. „Vienybė Liet.“ pirmo 1890 metų N. 51-me buvo perspaudinus iš tų metų „Ukininko“ Milukų Antano (Antanulio) korespondenciją iš Dzūkijos, kuri padarė didį ispūdį tarp Plymouth'o lietuvių, daugiausiai Punsko dzūkų.

Andžiulaičiui nesiliaujant užpuldinėti kunigų per „Vienybę Liet.“, o labiausiai dėlei jo išivėlimo į kaimyninės Pittstono parapijos vaidus, kun. Burbai besirūpinančiam sujieškėjimu Andžiulaičio vieton naujo redaktoriaus, Jono Sutkaičio pranešimai buvo dieliu palengvinimu ir jis tuojaus pasiuntė A. Milukui laivakortę ir pakvietimą užimti Andžiulaičio vietą. Gi Jonas Sutkaitis, abiejų Plymouth'o kunigų (Burbos ir Tomkevičiaus)

rekomenduotas Pittsburgo vyskupui, veik buvo priimtas į tos vyskupijos seminariją (Beatty, Pa.) ir, tą užbaigęs, sekančiais 1893 m. buvo išvestas į kunigus ir nuskirtas tuojaus Pittsburgo šv. Kazimiero lietuvių parapijos klebonu. Kun. J. Sutkaitis iki savo mirties tebeklebonavo toje parapijoje, pastatė vieną gražiausių lietuvių šventynių, įrengė parapijos mokyklą, padėjo vietos lietuviams įsisteigti savus bankus ir kitokias vertimosi (biznio) įmones. Augant lietuvių skaitliui Pittsburge ir apygardoje, jis padėjo visur, kur tik buvo reikalas, įsikurti lietuvių parapijoms: Homestead'e, McKees Rocks, Braddock, Ellsworth, Donora ir kitur. Miręs 1928 metais palydėtas į kapus apygardos 10 lietuvių parapijų kunigu, parapijos mokyklos kelių šimtų vaikų, ir čia jau netoli Pittsburgo įsikūrusių Lietuviškų Seserų Pranciškonų vienuolių ir jų globojamųjų mokinių (netoli 100 mergaičių). Pittsburgo apygardoj kun. Jonas Sutkaitis buvo pionierium lietuvių organizuotės.

1892 m. 24 d. sausio Luzerne miestelio, Luzerne pavieto Pa., lietuviai įkūrė šv. Petro ir Povilo susišelpimo draugiją.

1892 m. 31 d. Sausio Pittston'e įsikūrė šv. Juozapo klebono kun. J. Zlotožinsko brangvardžio, susišelpimo draugija. Neužilgo čia irgi susiorganizavo iš 22 vyrų muzikantų kapelija, kuri greitai laiku įsitaisė už 600 dol. muzikos instrumentus.

1892(?) Pittstone įsikūrė šv. Antano susišelpimo draugija.

1892 m. Boston, Mass. įsikūrė Did. K. Vytauto lietuvių susišelpimo draugijos.

1892 m. pavasarį Wilkes Barre lietuviai, kun. A. Burbos patariamai, sukuria šv. Traicės parapiją. Kunigas Burba parašęs ir atspaudinęs pas Paukštį naujai parapijai konstitucija.]

1892 m. Baltimorės lietuviai sukuria Koperniko draugija.

1892 atvyko Amerikon A. Bacevičia, Jono Kriauciūno „Varpo“ redaktoriaus knygų skleidime padėjėjas. Padirbęs plytų dirbtuvėje, paskui padedamas Dr. J. Sliupo, kurio globojamoje „Naujoje Gadynėje“ jis sądarbininkavo, mokinosi medicinos J. Hopkins universitete Baltimorėje ir, patapęs gydytoju, praktikavo Elizabeth'e, Newarke ir apygardoje. Buvo stiprus vidutinių laisvanybės pasekėjų šulas, bet mokėjo sugyventi ir su lietuviais katalikais. 1927 metais išvažiavo į Lietuvą su šeimyna (žmona ir dviem suaugusiais universiteto mokslus einančiais sūnais).

1892 Forest City, Pa. susikūrė šv. Antano susišelpimo draugija.

1892 m. MtCarmel, Pa. lietuviai, skaitliuje virš trijų šimtu, sukuria šv. Kryžiaus parapiją ir mahanoyiškių lietuvių klebono kun. P. Abromaičio padedami, „be didelių rikemų, be šūkavimų, palikę visas asabiškas neapykantas ir nesutikimus užpakalyje“ 14 d. rugpiūčio 1892 kėlė iškilmės pasventimo kampinio akmens savo naujai statomos medinės bažnyčios. In pašventinimo iškilmės visus apygardos lietuvius kvietė ('92 „Vien. Liet.“ N. 32) kun. P. Abromaitis ir P. Baronas su J. Miliaucku,—vietos lietuviiais. To paties mėnesio pabaigoje Harrisburgo vyskupas nuskyrė parapijai klebonu kun. M. Pėža, kurio raginami mountkarmeliečiai greit užbaigė statyti savo bažnytėlę.

1892 m. atvyko Amerikon Plocko vyskupijos kun. Mykolas Pėža, kapsas ir, pabuves nekuri laiką vikaru prie tūlos Buffalo miesto lenkų parapijos, tų pačių metų vasarai pasibaigus, patapo klebonu Mt.Carmel'io, Pa. šv. Kryžiaus parapijos. Cia beklebonaudamas tų pačių (1892)

metų pabaigoje suskatino kaimynus Shamokin'o lietuvius sukurti šv. Mykolo parapiją. 1895 metais, užleidęs vietą savo genčiui Jonui Zilinskui, išvestam į kunigus Harrisburgo vyskupo apie Velyku šventes, kun. M. Pėža darbavosi kaipo kurėjas šv. Juozapo parapijos Scranton'e. Šią vietą užleidęs 1897 m. kun. A. Kaupui, paskiaus buvo Spring Valley, Ill. lietuvių parapijos klebonu.

1892 Senadoryje įkurta šv. Antano susiśelpimo draugija.

1892 m. pavasarį Jersey City., N. J. lietuviai įkūrė Did. K. Algirdo draugiją, su to paties vardo šenadriskės susiśelpimo draugijos įstatymais. Draugijon nustatyta priimti vien Jungtinių Valstybių piliečiai.

1892 m. Waterbury'ečiai lietuviai sukūrė Gedimino vardu susiśelpimo draugiją. Draugijos nariai be to turėję rūpintis įsigyti pilietybės teises ir dalyvauti „politiškuose šios žemės reikaluose“, kad tuo būdu pakėlus ir savąjį lietuvišką vardą.

1892 m. pradžioje plymouthiečiai lietuviai sukūrė Didk. Vytauto susiśelpimo draugiją.

1892 m. 20 d. balandžio Mt. Pleasant, Pa., mirė kun. J. Dutkevičius, kurio pasitraukimas 1882 m. iš lenkų lietuvių parapijos Brooklyne buvo viena didžiausių kliūčių vietas ir New Yorko lietuviams, kad pertrauktų sugyvenimo ryšius su lenkais.

1892 metų pavasaryje, susirašę į Teatro draugiją, Chicagos lietuviai 4 d. birželio lošė pirmą lietuvišką teatrą — „Kova po Grunvaldu“. Didžiausią įspūdį padariusi „pati vaina“. „Terp uždegtų ugnių, šūviai iš vamzdžių, suvirš 30 vyrų, nuo galvos iki žemės apkaustytų į geležis, meškuoti kareiviai, ausuotinės senoviškos; rudinės, vyrai su ilgais smagais, akmeniniai kūjai, ragoti-

nės, senovės kalavijai ir saidokai"... ('92 „V. L." l. 301) bengališkų ugnių apšviesti sudarė puikų paveikslą. Ant scenos buvę 71 žmonės... Svarbiausias roles lošė treji Varankai, du Stankevičiai broliai, J. Grinius, Zaleskis, Kriščiukaitis" ir t.t. Susikūrusi „Teatrališka draugija", J. Griniui vadovaujant, žadėjo ir į kitus miestus keliauti su savo teatru.

1892 m. Spalių mėnesyje Tamas Astramskas, buvęs Kvietiškio vaitas, sądarbininkavęs „Saulėje" (Gloverso Mainierys) pradėjo leisti savaitinį laikraštuką „Garsą".

* * *

1892 gegužio 1 d. Waterbury'o lietuviai įkuria šv. Juozapo parapiją, daugiausiai kun. A. Burbos patarimu. Buvę tuomet Waterbury'je lietuvių 80 šeimynų, su nevedusiais apie 300. (1893 m. „Vien. Liet." N. 2). Naujos parapijos naudai pradžioje daugiausiai pasidarbavo Juozas Danisevičius, tas pats, ką 1886 m. su Dr. Kasakauskiu ir A. Tepliušiu daugiausiai padėjo kun. A. Varnagiriu Plymouth'o seime sukurti „Susivienyjinimą Liet. Kat. Draugijų" ant tautinių pagrindų, atmetus J. Paukščio ir Cerniko anuomet persamą bendravimą su lenkais. Vietos žymesnis vertelga amerikietis C. C. Chambers paaukojo lietuvių šventynei žemės sklypą 150 pėdų pločio ir 202 pėdų ilgio ('92 „V.L." N. 39). Parapijiečiams pastačius medinę bažnytelę už 2.500 dol., sekančiais metais Hartfordo vyskupas atsiuntė kleboną neseniai atvykusi iš Kauno vyskupijos kun. Juozapą Zebri, aušrininką. Šis sutvarkęs parapijos reikalus ir suskatinęs vietos ir apygardos lietuvius organizuoti į politines, prekybos ir susišėlpimo, taipgi kultūrinės draugijas, 1898 m.

patapo kaimyninės New Britain'o lietuvių parapijos klebonu. Sv. Kazimiero draugija pirmutinė, klebono paraginta, įsikūrė valgomų daiktų krautuve. Neužilgo potam, (1896 metais), klebonui vis raginant, kad lietuviai pasirūpintų pelningais darbais, waterburiečiai įsitaisė savo „Lietuviškos parapijos duonkepe“. Tais 1896 metais žiemą Amerikoje buvo daug be darbų, tad skurdas ir vargas nemaža padėjo uoliam kunigui pergalėti savo tautiečių nerangumą. 1897 m. „Rytas“ N. 4 vedamojo straipsnio vietoje garsina Vin. Zukausko gromatą iš Northamptono, Mass., kurioje tas šviesus vyras, paremdamas kun. Zebri sunkiausioje jo darbo pradžioje, prašo prisiusti Northamptono lietuviams lietuviškos duonos iš Waterbury, nes ten gauną rūgščią duoną, „tikt nuo žydo, kurs traukia ją iš Boston'o ir Springfield'o... ir tankiai reikia tautiečiams mokėt žvdui už supelėjusią arba pelių suėstą duoną"... „Jei iš Northamptono, Mass., nori Waterbury'o lietuviškos duonos“, rašo „Ryto“ redaktorius, „tai koks gali būti piktumas Waterbury'o netikintiems? Duonos keptuvė Waterbury'je, uždėta su taip prakilnum mieriu, jei daugiau apielinkės lietuvių eis paveikslu Northamptoniečių — su laiku stosis vieta, duodanti už darbį keliolikai vyrų“..... Plieninė klebono energija ir duonkepės užveizdėtojo p. J. Kudirkos pasišventimas pagaliaus nustelbė visus keblumus, bet naujai įstaigai reikėje daug kliūčių nugalėti, kolei atsistojo ant kojų. Daug kenkė jai vietos žydai, o „konkurentas vokietis papirko vieną lietuvišką vaikina, kurs atkalbinėjo po visas stubas lietuviškus pirkėjus“.

Už savo tautiečių kultūrinimą ir besirūpinimą jų gerbuviu uolus kunigas susilaukė paprastos tokioje dētoje užmokesties. 1897 m. „Ryto“ N. 37-me, 30 d. rugsėjo

laidoje, straipsnyje „Apskundimas kun. Zebrio, Waterbury'io klebono vyskupui” skaitome, kad tūlas Motiejus Laskevičius ir Matas Ražas, neseniai atvykęs iš Senadorio, varė kitų 26 vyrų pareikalavę nuo vyskupo, kad kun. Zebrius „būtų prašalintas iš Waterbury'io, o jei vyskupas neklausys guodotinių deputatų iš Waterbury'io, šaukė prakilnus vyrai, kad atsimes nuo vyskupo... Kuniga Zebri skundikai smerkė delei to, kad, ans turis duonkepe, turis spaustuve, turis farma....”

„Ryto” rašytojas, regimai, labai pasipiktinęs tokiu neteisingu skundu, užtardamas klebona, rašo: „Waterburio parapijoje viešpatauja pakajus ir geras velyjimas. Kun. Zebrio užvedimai, kaip Ryto spaustuvė, Duonkepė ir farma — regiasi diena į dieną geresni gauna pripažinimą. Vienu iš geriausiai pasivedusių užvedimų yra duonkepė, sustiprinta darbu guodotino Juozo Kudirkos. Dabar duonkepe parduoda per nedėlią kepalų 2500, pagelba biedniems eina savo vaga, inrėdnė jau save užsilaiško. Ant farmos darbas eina smarkiai, dėl tų gi užvedimų kun. Zebriui nereikia nei rūpintis, nei dėl jų gaišti, kadangi visur atsakanti žmonės. Todėl reikalai kun. Zebrio ir Waterbury'io parapijos yra Dievo rankoje”...

Taip mąstė visi geri vietos lietuviai katalikai ir prašė Dievo sveikatos bei ištvermės savo klebonui. Bet kerštininkai irgi nesnaudė, iš kailio nērėsi. Negalėdami sukurstyti parapijiečių visuomenės jie įvairiais užpakaliniais takais priėjo prie parapijos komiteto ir šį savo pusen patraukė. Už kelių savaitių tų pačių 1897 m. „Ryto” N. 39 skaitome straipsnį „Nuo Rėdystės”, visą kursyvą sustatytą (regimai redaktorius giliai jautė, ką rašęs):

„Guodotini Tautiečiai, Ryto skaitytojai! Lig šiol laik Ryto rėdystė darė dēi jūsų labo, ką galėjo, daugelis pa-

gėliaus nebuvo visai kalbintais kas link užmokėjimo už Rytą, o kurie neturėjo nei darbo, nei pinigų, o geidė pasiskaitvti, jiems siuntėme už dyką ir toliaus siūsime, bet yra keli šimtai turtingų skaitytojų, kuriems užmokėti 1 doleris ant metų nėra sunku, o kiti jau ir daugiau kaip dolerį skolingi už Rytą. Dabar savo prietelius kviečia Rytas, kad geradėjai ateitų ant pagalbos. Pats Ryto rėdytojas, kariaudamas už katalikiška teisybę, užsipelnė neapykanta visokios mados valnamanių, kurie tiek dirbo, kad atėmė jam kasdieninį duonos kąsnį, ant kurio užsielpo kiekvienas darbininkas, nes daugiau mėnesinio užlaikymo 67 dolerių waterbury'ečiai pasakė nebeduosią, per tai Ryto išdavimas, stojęsi be jokios pagalbos iš pusės waterburiečių — šaukiasi prie savo guodotinių skaitytojų, kad mylėdami teisybę ir būdami dėkingi už jo darbą, atsilųgintų už Rytą — ir taip padarytumėte darbą teisybės ir mielaširdystės. Skaitykite šį numerą Ryto — pamatysite, kad surašytas ne jau juodylu, bet šaukimu žmogaus, kurs norėdams tiktai labo savo tautiečiams, atrado pas juos tiktai šiurkštų persekiojimą ir atėmimą duonos kąsnelio. Tuomi griaudingiaus, kad visi užmanymai, kurie turėjo būti suraminimu pavargėlių ir neturėčių, šiandien sugriuvo ant jo galvos, kad pačiam atimti paskutini būdą pragyvenimo, o jei pamislysite, kad prie tos skriaudos prisideda kerštavimai, baidymai mušimu ir kešinimai neįleisti į bažnyčia, gresimai sumušimu — suprasite, kad padėjimas nepavydėtinas ir pagalba labai reikalinga",

Tame pačiame „Ryto“ numeryje (39-me) straipsnyje „Lietuviškos Farnos Waterburyje didelė ateitis“ autorius pripažindamas to sumanymo didelį naudingumą apygardos lietuviams, neužtyli apie žalas sumanytojui (kun. Zebriui) dėlei to padarytas... Esą tai „sunkus dar-

bas ir labai daug kaštuojuantis. Pamatė tai Waterburio tautiečiai ir tuojaus atėjo su pagalba, kad tą darbą nužudyti pačioje pradžioje. Niekas kitas kaip užmanymas užvesti farmą stoji pačiam užmanytojui peiliu po šonu. Guodotini parapijiečiai pirmiausia nutarė kuniga užmanytoją išvyti, o kad tam daugumas nepritarė, tad ant mitingo 10 Oktobrio nusprendė kunigui neduoti jokio užlaikymo — alga sustabdyti. Yra tai karštas darbas ant tautiškos dirvos, visas išdyges iš balos žaliuojančio užvėdėjimo. Jei visi tokios būtų mislios, būt sunku toliaus varytiesi, bet laimingai geradėjų daugiau, kaip užvydelninku, todėl reikalas eis lig tolaik pakol mieris lietuviškos farmos atneš savo vaisių. Bus lietuviška darbavietė tiems, kurie neturės jokio užsiėmimo ir kad pinigškos išgalės pasigeris, stosis praktiška žemdirbystės Lietuviška Akademija”...

Ir didžiausiu kliūčių sukuryje nepraradusiam optimizmo klebonui veik atėjo pagalba. 11 d. Lapkričio (1897) „Ryte” skaitome: „Waterburio reikalai pradėjo virsti į kitą pusę: girdėdami parapijonai, kad skundai ant jų klebono neperstoja, kasdieniniai mitingai komiteto išvaymo kunigo neilauja, parapijonai ant nevidonų užsidegė dideliu piktumu. Dabar Union City, Naugatuck ir Waterbury eina lakštai renkanti parašus ant suniekinimo priešų ir užlaikymo Waterburio lietuviško klebono”... Union City ir Naugatuck'o lietuviai „niekindami Waterburio nedorus veikėjus susirašė... skaitliuje 148 ir savo sąrašą iteikė klebonui dėl pristatymo Jo Mylistai Hartford'o vyskupui, kad storonė veikėjų išvaymo yra jų pačių užmanymu, bet niekad os ne parapijonų”...

Sekančios laidos (18 d. lapkričio) „Rytas” paskelbė apie masinio parapijos mitingo nutarimus, kuriucse iš-

rinkta naujas komitetas ir užgirta klebono darbuotė. Vi-
suomenės pasmarkto senojo komiteto nenorėta apsilais-
ti: pasigarsinta angliškuose laikraščiuose, kreiptasi net
į pasaulinį teisną, kad palaikytų juos „urėduose“, bet vi-
sur pralaimėta. Tad norėta atsilaikyti, prikalbinius šv.
Kazimiero draugija, kad toji savo krautuvėje boikotnotų
lietuviškos keptuvės duoną. Bet ir čia pralaimėta.
1897 m. gruodžio mėnesio pradžioje „Ryto“ rašytojas,
pasidžiaugdamas pasisekimu kunigo Zebrio ir jo bičiulių
visuose frontuose — parapijoje, duonkepėje „šv. Kazimie-
ro draugijos krautuvėje ir tt. baigia tais žodžiais: „Te-
gul gyvuoja Waterburio lietuviška parapija ir geros va-
lios lietuviai“ toks šauksmas šiandien pas mus kyla iš
gilumo lietuviškos krūtinės”.

Klebono kun. Zebrio iniciatyva Waterburyje susikū-
rė šv. Juozapo susišelpimo draugija, taip pat šv. Jur-
gio, Zirgvaikių ir Blaivybės draugijos, vėliaus nekurios
iširusios. Jojo ikuotasis (1896 m.) savaitinis laikraštis
„Rytas“ ėjo dar ir jam apleidus Waterburį. 1899 metais
šis laikraštis pasivadino „Tarnu Bažnyčios“ ir buvo lei-
džiamas kunigu: Petro Saurusaičio (kun. J. Zebrio įpėdi-
nio) ir Boston'o lietuvių klebono J. Griciaus. Dar pirmais
savo gyvavimo Waterburyje metais (1893) kun. J. Zeb-
rys buvo redaktorium „Bostono Lietuviško Laikraščio“,
kurį leido jo prikalbintas bostoniškis A. Zdanavičius.
Išėjus 7 numeriams, šis laikraštis pasimirė.

Kun. J. Zebriui išėjus į New Britain'a klebonautų,
suvirš 20 metų Waterbury'je šv. Juozapo lietuvių parapii-
joje buvo klebonu ex-redemtoristas (sekuliarizavęs
vienuolis) kun. P. Saurusaitis, atvykęs Amerikon 1884
metais su savo genčiu Juozu Lietuvniku, dabartiniu Bal-
timorės lietuvių klebonu. Instojęs vienuolynan ir pradė-

Jes mokyti, P. Saurusaitis dar 1887 metais daug rašė „Wienibėje Lietuvinkų“. Palikęs Waterbury'o lietuvių klebonu, per „Bažnyčios Tarną“ (taip pavadinta kun. J. Zebrio įkurtasis savaitraštis „Rytas“), paskui per „Sviesą“ atspaudino daugelį tikybinės įtalpos raštų. Lietuviu skaitliui Waterburyje kas met žymiai beaugant, ši naujokynė pirmam 19-jo amžiaus dešimtmetyje patapo viena iš žymiausių Amerikos lietuvių naujokynių. Turėdamas kelis tūkstančius parapijiečių, vienoje vietoje glaudžiai apsigyvenusiu, kun. P. Saurusaitis pasirūpino įkūrimu parapijinės mokyklos. Senoji prie kun. J. Zebrio pastatytoji medinė šventynė paversta į mokyklą, o šalia jos išstatyta graži mūro bažnyčia. In mokytojas pakviesta Sventosios Dvasios vienuolės prancūzės, kurios su vargonininku Juozu Kovu pradėjusios mokyti vietas lietuvių vaikus, greit ir pačios pramoko lietuviškai. Sitąją mokyklą baigę daugelis waterburiškių paliko įvairių rūšių profesionalais. Pirmasis vaikinys, baigęs šv. Juozapo parapijinę mokyklą, tai dabartinis šv. Teologijos Daktaras kun. Bružas, La Sallette'u vienuolis, einąs profesoriaus pareigas Altamont, N. Y., seminarijoje. Pirmoji mergaitė, baigusi tą parapijinę mokyklą, dabar irgi tebe-mokytojauja kaip Sv. Dvasios vienuolė. 1929 m. „Catholic Directory“ skaitome, kad „šv. Juozapo Waterbury'o lietuvių parapijos mokykloje 30 Sv. Dvasios vienuolių seserų mokina 513 vaikučių ir 519 mergaičių“. Tai didžiausia vietoje Amerikoje lietuvių mokykla. Dabartiniu šv. Juozapo parapijos administratorium yra kun. J. Valantiejus.

1892 m. birželio pabaigoje „ypačiai užprašyti p. Ant. Miluko, Vienybės redaktoriaus keliolika Plymoutho, Pa. vyrų sukūrė „Vysk. Mot. Valančiausko skaitinyčios draugystė“. „V. Liet.“ leidėjas pasižadėjęs padovanoti savo leidimo knygų po vieną egzempliorių. Kun. A. Burbas, išrinktas išdininku, irgi padovanojo draugijai keletą dešimtų didesnės vertės knygų. Susirinkimas išrinko pirmininku A. Miluką, o jo moksladraugį iš Mariampolės gimnazijos J. Ališį sekretorium. Nutarta daryti vakarais paskaitos. Be to draugijos sumanytojo tikslu, kurį, J. Ališio padedamas, vėliaus jis istengė pasiekti, buvo išleidimas tam tikrų sąsiuvų išmokti rašyti. Panaši draugija tu 1892 m. pabaigoje sukurta to paties A. Miluko bičiulių ir Senadoryje, kur ją globojo vietos klebonas kun. P. Abromaitis. 1897 m. „Ryto“ numeryje pirmame, kalbėdamas apie vysk. Valančiausko ir S. Daukanto draugijas, kun. Zebris rašė:

„Vyskupo Valančiausko draugystė tykia, remdamosi ant savo naminių spėkų, stojosi po teisybei naudinga ir rėdne. „Būdas per save išmokti rašyti“ yra vaisium darbų tos draugystės, yra tai maža knygutė parduodama po 10 centų, bet kokia iš jos nauda, kiek jau šiadien lietuvių išmoko rašyti pagal tos knygutės? Ir toliaus iš metų į metus tūkstančiai lietuvių vartosis iš to darbo. Toks darbas yra tikrai guodojamas ir žmonijai naudingesnis už tūkstančius bedieviškų dūksavimų ant nelaimės varguolių darbininkų“.

„Tėvynės Sargas“ 1900 m. N. 6 ir 7 vedamame straipsnyje, „Mūsų Mokslavietės“ irgi liudijo apie tu Miluko parengtų sąsiuvų pasekmingumą:

„...Padarykite, kad aplink kiekvieną iš jūsų nebeliktų nemokančio skaityti, o tarp skaitančių, kad nebeliktų nemokančio rašyti, kad nebūtų nemokančių ir lietuviškai. Tas bus naudingas darbas, naudingesnis pagaliaus ir už išlipdymą atsišaukimų su tuščiu ir nesuprantamu: Pirmyn Lietuviai..... Kuniga-gi Miluką šaukiame į pagelbą, idant mums darbas sparčiau eitų. Perspaudink susimildamas, savo „Būdą išsimokinimo rašyti“. Esame prityrę jog, užtenka poros sąsiuvų išsimokinimui lietuviško rašto tų, kurie jau šiek tiek plunksną nuvaldo. Tik reikia pakeisti tekstą kitu, neužgaunančiu ruskių, nes drasiaus bus platint, žinant juog iš to neiškils politiška byla”...

„Būdo Išsimokinimo Rašyti” knygelijų buvo išleista Tilžėje 10000 egzempliorių; jos visos į porą metų išpirktos ir sunaudotos. Kadangi jos yra dabar didžiausia retenybė, perskaitysių jums šį vakarą jų tekstą, kuri anuomet ir „Tėvynės Sargo” rašytojai patarė pakeisti „nekaltesnių”:

„Ašz Lietuvys, mano tėvynė Lietuva. Lietuvių yra pusketvirto milijono: po Maskolium vargsta be nedaugio trys milijonai mūsų brolių, du szimtai tukstanczių yra po Vokiecziu (Prusu) ir apie trys szimtai tukstanczių gyvena Amemerkos miestuose ir miesteliuose, taipgi yra mūsų brolių Anglijoje, Prancuzijoje, Austrijoje, Brazilijoje ir kitose szalyse. Lietuviai labiaus už kitus žmones varginami ir skriaudžiami, o ypacz po Maskolium, kuris uždraudė iszreiksztį savo mislis per rasztą, tai yra užgynė spaudinti lietuviszkoje kalboje knygas ir laikraszcius, norėdamas isznaikinti tą mūsų tėvų ir boczių gražią ir brangią kalbą. Tai daro maskoliai taipgi dėlto, kad galėtų lietuvius daugiaus spausti, didesnius ir neteisings mokesczius lupti. Mes lietuviai ir patys pusėtinai kalti, juog taip mus vargina. Reikia tik mums sutar-

ties, turime visi rupintis kuolabiausiai kad apsiszviestumėme, pramoktumėme skaityti ir raszyti, tada visi susprasime savo padėjima, tada atsiras tarp mūsų vienybė ir sutarimas ir galėsime visi isz vien eidami atsikratyti nuo nevidonų. Pusketvirto milijono tai nemaža galybė, daug galima su tokiu bureliu padaryti. Norėdami pagerinti savo padėjima mes turime risztis į draugystee. Kur vyriausybė ardydama tarp žmonių vienybę, neleidžia risztis į draugystes, ten reikia paslapta įsteigti tokias draugytes. Idant geriaus atsispirtumėme nuo savo nevidonų, stokime viens už kitą, kaip žydai, neleiskime savo brolio lietuvio nuskriausti. Tokiu būdu padave viens kitam brolišką ranką, veikiai pakilsime isz dabartinių vargų. Žmogus sudėtas isz kuno ir duszios; kaip kunas reikalauja peno, taip lygiai ir dūszia be dvasieszko peno negali apsieiti. Dėlto reikia skaityti visokias knygas, ne tik ezventas, bet ir svietieszkas, kurios žmogui daduoda daugiaus proto, jį iszlavina. Apart knygų reikia skaityti ir gazietas, isz kurių taipgi daug pamokinančių daiktų gali patirti ir daug akyvų žinių iszgirsti. Lietuviszkų gazietų jau yra per deszimtį — vienos spausdinamos Prusuose, kitos Amerikoje, taigi kas nori, greitai gali gauti visokių skaitymų. Lietuviai butinai turi rupintis, jei nori gerą duoną turėti, taisyti visur kromus, atimti isz žydu nagų karcziamas. Gražiai prekiaudami ir duoną gerą turėtų, į žydu kiszenių nelystų ir pas Dievą nuopelnus igytų, nes, teisingu keliu surinkę turtus, galėtų szelpti pavargusius ir savo tautiecziams krikszczionims darba duoti, nereiktų tada katalikui pas žydą tarnauti. Reikia mums mokslo, reikia mokslo, o su Dievo pagelba sulauksime gerėsnį laikų, nevaikszzciosime lyg (it) vergai, nerugosim dovanai ant savo sunkios dalios, o teisingiaus pasakius, ant savo neiszmanymo, kvailumo. 1, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 0:?!")".

Abi Vyskupo Valančiausko draugijos, o ypatingai Plymouth'iškė, turėjo isitaisę gana žymius knygynus. Plymouth'iškės Valančiausko draugijos knygynas, kiek man žinoma, palikęs „Vienybės Lietuvninku" redakcijos savasčia. Keletą josios knygų, dabar didelę retenybę, mačiau tarp buvusio to laikraščio redaktoriaus J. O. Sirvydo knygų. Jis jas išsivežęs į tėvynę. Abejų draugijų nariai, bent pirmais po isikūrimo dvejais metais, surengdavo netik skaitymo bet ir pasimokinimo vakarus.

1892 m. Shamokiu'o lietuviai, padėjusie pirm keliolikos metų lenkams sukurti pirmąją Pensylvanijoje lenkų parapiją, pertraukia visus sugyvenimo ryšius su lenkais ir sukuria grynai lietuvišką parapiją. Tame daugiausiai yra nuopelnas kaimyninės Mt. Carmel'io lietuvių šv. Kryžiaus parapijos klebono kun. M. Pėzos.

1892 m. 12 d. liepos „susirinkę į Plymouth'a ant atlaidų lietuviškieji kunigai (A. Burba, P. Abromaitis, S. Pautienius, Mašiotas, J. Zlotožinskas ir neseniai atvykęs iš Europos M. Pėza, taip pat „Vien. L." redaktorius A. Milukas) susitarė pašvesti po 5 dol. kas mėnuo" apmokėti korespondentams „Vienybės" ir „kitų tėvynišku mūsų laikraščių". Nauja draugija pavadinta „Rašliaviška Draugyste" ir jos ikūrėjų norėta sudaryti „luomą lietuviškų literatų iš profesijos, kurie, vien tik iš literatūros duoną valgydami, galės kaip specialistai, išsilavinti toje dirvoje ir prisidės prie pakėlimo mūsų raštų". Draugijos ikūrėjai sutarė priimti į savo tarpą kiekvieną lietavi, vyrišką ir moterišką, kuris isimokės tam siekiui.

5 dolerius kas mėnuo. Su laiku įsirašęs į tą draugiją ir čekagiškis klebonas kun. J. Kolesinskas bei „Vienybės Lietuvinkų“ leidėjas Paukštys su savo broliu Silvestru. Inšvestas į kunigus 1893 m. vasara ir nuskirtas Pittsburgo šv. Kazimiero parapijos klebonu kun. Jonas Sutkaitis tai draugijai aukojo 100 dolerių — honoraro už parašymą geografijos vadovėlio. Reikalaujamo veikalo niekam neparašius iki nuskirtam laikui (1894 m. rugpiūčio pirmajam dienai), ir kun. J. Sutkaičio šimtinė buvo sunaudota „Vienybės Liet.“ korespondentams apmokėti. Po poros metų gyvavimo, kada čekagiškė „Lietuva“ pradėjo užstelbti „Vien. Liet.“ įtaką Amerikos lietuvių gyvenime ir kada Senatorijoje įsikūrė „Garsas Amerikos Lietuvių“, leidžiamas iš karto kun. P. Abromaičio su kunigu: J. Žilinsko ir V. Matulaičio pagalba, ta draugija, vien „Vienybės Liet.“ raštininkais besirūpinusi, neteko kunigų paramos ir iširo.

1892 m. 25 d. rugpiūčio Scrantono lietuviai, kun. A. Burbos paraginti, turėjo pirmąjį susirinkimą miesto dalyje Priceville vadinamoje, Smeraucko svetainėje „reikale uždėjimo lietuviškos parapijos.“ Bažnyčios vietai aprinkti išrinkta komitetas iš trijų vyrų: Vinco Sneraucko, Juozo Girdžiūno ir Juozo Tamaliūno.

1892 m. liepos m. chicagičiai lietuviai, įgijusieji pilietybės teises, sukūrė Neprigulmingą Kliubą (Independent Club). Įsikūrusiojo kliubo siekiu buvę „lavintis politikoje šios žemės, naudotis iš liuosybės ir tiesų, taipgi pagarsinti savo vardą tarp svetimtaučių“. Pirmame susirinkime prisirašę 52 nariai; valdybon išrinkti Al. Sidlauckas ir Jonas Grinius.

1892 m. vidurvasarvje atvyko iš Boston'o Chicagon Šimkevičius ir pirmas iš lietuvių įstaisė saliuoną (karčia-

mą) su svetaine. „kurią paaukavo broliams dėl susirinkimu“. Simkevičiaus svetainėje svetingą prieglaudą turėjusi tūla laiką ir Teatrališkoji Draugija.

1892 m. 12 d. Spalių mėnesio visuose Jungtinių Valstybių miestuose iškilmingai minėjant 400 metų Amerikos atradimo sukaktuves, ir lietuviai kur ne kur dalyvavo su savo organizacijomis, kaip antai: Plymouth'e, Mahanoy City, Pa., Philadelphia, Pa., Elizabeth, N. J. ir k. Philadelphios lietuviams neturint dar suorganizuotos savo parapijos ir klebono, parodoje buvusi nuskirta vieta, kaip paties arkivyskupo Ryan'o parapijiečiams.

1892 m. 3 d. lapkričio Forest City lietuviai, gavę pirmiaus (7 d. spalių) Scrantono vyskupo (Hara) leidimą, turėjo kuriamąjį parapijos susirinkimą — mitingą, kuriame buvo ir jų globėjas Plymouth'o klebonas kun. A. Burba sudarytų visos tvarkos naujai susikūrusiai parapijai. Kaip Plymouth'e, paskiaus Wilkes Barre, taip ir čia kun. A. Burbos patarimu sudaryta komitetas iš dvylikos vyrų, susišelpimo draugijų pavyzdžiu. Komiteto išdininku paliko vietos šv. Jurgio susišelpimo draugijos išdininkas, kuriam, vėliaus pralošus parapijos ir draugijos pinigus, buvo daug nemalonumų, bet, sekantiems 1893 m. įpusėjus, vėl susidarė visa tvarka ir šv. Antano parapija, gavus 1894 m. iš Lietuvos atvykusį kun. Juozapą Kurą, zanavyką, greitu laiku pilniausiai susitvarkė. Sv. Antano bažnyčion iš pradžių ateidavo į pamaldas ir vietos bei apygardos slavai. Sv. Jurgio draugija, po triukšmingam 1890 m. Šeimui Mahanoy City nuo „Susivienyjimo“ daugeliui užsigrižus, buvo vienu stipriausiu tos organizacijos šulų. Visi 30 jos 1892 nariai buvo ir „Susivienyjimo“ nariais, gaudavo „Vienybės Lietuvnikų“ gazietą ir turėjo tamprius ryšius su Plymouth'o — klebonija ir redak-

cija. Tų ryšių tamprumą drūčiai palaikė J. Paukščio kaimynas ir buvęs bendraleidėjas Ant. Pajaujis, kuris savo bankoje „saugojo“ daugelio Forest City lietuvių ir slavų tūkstančius dolerių ir netoli Forest City turėjo viešbutį prie ežero.

1892 m. spalio mėnesio pradžioje Elizabeth'o lietuviai įkūrė pilietišką Jagelos Kliubą su viršaičiais: V. Ambrozevičium pirmininku, J. Goberiu jo padėjėju, V. Kalinaucku sekretorium ir P. Trunca išdininku. Naujai įkurtasis kliubas su šv. Kazimiero draugija dalyvavo iškilmingoje tų metų miesto parodoje Amerikos atradimo sukaktuvėms paminėti. („V. L." N. 43).

1892 m. rudenį Chicagos lietuviai protestonai, skaitliuje apie 13 asmenų, susikūrė Did. K. Keistučio — susišelpimo draugiją. Vietos lietuvių Gedimino tautiškoji susišelpimo draugija buvo „atstumus porą protestantų". („V. L." N. 46).

1892 m. Edwardsville kaimelio, netoli Plymouth, Pa., lietuviai sukūrė šv. Izidoriaus susišelpimo draugiją.

1892 m. Glen Lyon, Pa., už kelių mylių į pietus nuo Plymouth'o, lietuviai, jau pernykščiais metais (1891) pradėję kurti šv. Kazimiero draugija, galutinai ją suorganizavo.

1892 m. Scranton'e, Pa., įkurta lietuvių šv. Juozapo susišelpimo draugija.

1892 m. Nanticoke, Pa., lietuviai, sukūrusieji dar 1885 m. lietuviškai lenkišką susišelpimo draugiją — Gvardiją Karaliaus Vladislovo Jagelos, — iki tam laikui beturėjusę lenkiškai — lietuviškai spaudintą konstituciją ir savo susirinkimuose tebevartoję lenkų kalbą, „pagaliaus pragalėjo naujalenkis ir ėmė laikyti susirinkimus lietuvių kalboje". Mėginta čia sekančiais metais įkurti, kaip Plymouth'e ir Senadoryje, vyskupo Valančiausko „skaitinyčios draugystė", bet be pasekmės.

Pirmiaus minėjau apie Bačkausko „Saulės“ sądarbīninko ir korespondento (Gloverso Mainierio) Tamo Astramsko Senadoryje, Pensylvanijos valstybėje, įkurtą nedidelį savaitraštuką „Garsą“, ėjusį per pusantų metų. Apie šitos išleistuvės išteklių galima spręsti ir iš to fakto, kad 1894 metais visas jos turtas — nedidelė spaudos mašinėlė, raidės ir kitokie reikmenys buvo parduoti varžytinėse tik už 60 dolerių. Leidėjas negalėjęs užmokėti raidžių statytojui 35 dolerių algos. „Garso“ tiražas vien mažuma perlipo per šimta.

1892 m. 10 d. gruodžio St. Rokosz (Vištyčio par. Ragaišis) pradėjo leisti Chicagoje „Lietuva“, savaitinį laikraštį.

Pabaigoje sekančiųjų metų sausio m. tą laikraštį atpirkęs nuo jo įkūrėjo leido Zalevskis (Vincas Zaliauskas), o paskiaus Petras Zakarevičius ir Simas Lelešius, kuriuodu, irgi negalėdami panešti išleistuvės naštos, 1893 m. birželio mėnesyje pardavė tą laikraštį Antanui Alšiauskiui (Olszevskiui), buvusiam Punsko parapijos klebono aušrininko kun. S. Norkaus zakristijonui. A. Alšiauskas — Olszevskis atvyko Amerikon 1888 metais ir kelis metus dirbo kaip raidžių rinkėjas Chicagos įvairiose lenkiškose spaustuvėse, o nuo įkūrimo „Lietuvos“ zeceravo tojo laikraščio spaustuvėje.

Apie „Lietuvos“ pirmuosius leidėjus, kol prie jos nebuvo pakviestas dirbti Sernas—Adomaitis, buvęs Tilžiškio „Varpo“ ir „Ukininko“ redaktorius, teisingai rašyta 1893 m. „Varpo“ pirmame numeryje:

„Apie „Garsą“ išeinantį Shenandoah, Pa. jau syki buvo minėta „Varpe“, bet dar nebuvo minėta apie „Lietuvą“, išeinančią Chicagoje. Abudu tuodu laikraščiu iki

šiol niekuomi, rodos, nepadidino lietuviškos literatūros, apart savo, kas teisybė, puikių vardų. „Saulė“ nuo pačios pradžios pranašavo gerą klotį „Garsui“, o toliaus vis didei gėrisi, kad „Garsas nekliudina Dievo, dangaus ir taip toliaus“. „Garsas“, pasirodydamas ant svieto, žadėjosi užsiimti ypatingai darbininkų reikalais, nekliudydamas kitų laikraščių... „Lietuvos“ siekiai mumis iki šiol dar nežinomi. Ji, teisybė, jų nė negarsino svietui, ale nė iš išėjusių numerių dar nėra nieko numanoma. Cionai, turbūt, bus paprastas „business“. „Saulė“ didei gėrisi „rašliava“ (suprask rašyba) tuodviejų laikraščių, nes esant visai tokia, kaip pačios „Saulės“ t. y. „grynai lietuviška“. Ir teisybė, rašyba tų trijų laikraščių visai kaip senuose „Aukso Altoriuose“, su nedovanotina daugybe stambių klaidų. Kiek girdėjome, „Lietuva“ redaguoja p. Grinius, direktorius „Teatrališkos draugystės“, o „Garsą“ p. Astramskas po matoma itekme p. Sliupo, kurs dabar Shenandoah, Pa. apsigyvenęs. Po d-ro Sliupo itekme pateko ir didelis karžygis katalikystės, „Dievo, dangaus ir taip toliaus“ redaktorius jau seniai visų geresnių lietuvių patremtosios „Saulės“, p. D. Baczkowski. Dabar jisai žmogus jau išmetė ir iš laikraščio titulo „Apšviesk mus Dieve“. Nuo nekurio laiko užtinkame ir gana žingeidžios įtalpos straipsnius „seno mainierio iš Gloverso“ (skaityk. T. Astramsko. Red.), kuriuose rašytojas kas kartą vis drąsiaus grumia kunigiją, bet dar „nekliudina Dievo, dangaus ir taip toliaus“...

Manau, pilniausiai užtenka šitos „Varpo“ citatos apibūdinti „Garsui“ ir pirmiems „Lietuvos“ leidimams.

„Garso“ turinys ir pakraipa paliko ta pati iki jo gyvenimo galui, kuomet jį 1894 m. vasarą dėlei neužmokė-

tos literū statytojui 35 dolerių skolos, už 60 dolerių man teko nupirkti kun. P. Abromaičio pinigais visą jo spaustuvėle. Sis kunigas jo vieton pradėjo leisti „Garsą Amerikos Lietuvių“. „Lietuva“, patekus A. Olševskio globon ir gavus už redaktorių Serna—Adomaiti, greit užėmė Amerikos lietuvių laikraštijoje „Vienybės Lietuvnikų“ vietą.

* * *

1892 metais „Saulės“ spaustuvėje Mahanoy City išleista „Newaloje pas Maurus — apisaka isz senovės laikų“ ir Kalendorius 1892 metams, abudu veikalu leidėjo D. T. Bačkausko parengtu (pirmąjį išvertus iš lenkų kalbos savotiška bačkauskiene kalba). Paukštys savoje spaustuvėje teisleides tik „Istorija Septynių Mokintojų“, tai antroji laida pranciškono Zaicos „Historijos Septinių Mokintojų“, 1880 metais išleistos Chicagoje (pirmuju Amerikoje spaudintu lietuvišku knygu).

Be to, Paukščio spaustuvėje tais 1892 metais Susivienijimas Lietuvių Katalikų Amerikoje išleido S. Daukanto „Budą Senovės Lietuvių, Kalnėnų ir Zemaičių“. Sitąją antrąją laidą spaudai perrašė tuomet vartojama kalba ir rašyba kun. A. Burba. Tas pats kun. A. Burba 1892 m. išleido savo lėšomis Paukščio spaustuvėje „Trumpą peržvalgą lietuvių darbų Amerikoje 1892 metuose“, polemiško turinio 96 puslapių brošūra, kurioje buvo skaudžių filipikų prieš Šliupą ir jo pasekėjus. Šliupas patraukė kun. A. Burbą teiemo atsakomybėn ir ta pirmoji Amerikos lietuvių laikraštiniųų byla buvo nagrinėjama Pottsville's teisme bene 1894 metais. 1892 metais Paukščio spaustuvė atspaudino ir kun. A. Wappler'io „Istorija Katalikų Bažnyčios“, kun. S. Gim-

žausko versta. Tuju knygų rašyba ir kalba pritaikyta prie tuomet vartojamųjų „Varpe“, ir „Vienybėje Liet.“. Tu knygų išleidimo lėšas padengė kunigai: A. Burba ir P. Abromaitis.

„Lietuvių Mokslo Draugystė“ irgi Paukščio spaustuvėje atspaudino savo 1892 metų metinį pranešimą, 64 puslapių brošūrą. Tų metų pavasarį „Lietuvių Mokslo Draugystė“ pradėjo leisti Prūsiose knygų pavidale laikraštuką „Apšvieta“. „Tiktai girdėt, kad „Mokslo Draugystė“ jau pradeda irti, o gal ir iširo“, patėmijo tu (1892) metų „Varpo“ N. 8-me „Tėvynišku Varpu“ autorius Dr. V. Kudirka ir išdrožė pagarsėjusį anuomet pamokslą apie „dryžas kelnias“. Bet ir tas pats Dr. Kudirka greit susiprato be reikalo susibičiuliavęs su naujais leidėjais, nes už kelių mėnesių (1893 m. „Varpo N. 1-me) savo „Tėvyniškuose Varpuose“ ima varyt „per šerengą“ taji „mokslo“ leidinį. Pakartosiu čia jums tą mūsų imnatoriaus straipsnelį, kuris anuomet kun. A. Burbos buvo daugeliui ir dažnai skaitytas, kaipo prirodymas, juog ir Lietuvos inteligentai pasmerkia Šliupo radikalizma:

„Apšvieta“, atsisėdus ant pavartaunumo trikojo ir sustačius į glitą lietuviškus laikraščius, gyvus ir numirusius, sako jiems šitaip: „Viršdebesei, poniškai inteligentiškasis „Varpe“, dievobaimingasis „Ukininke“, Katalikiškoji, dievotėsnė už patį popiežių „Apžvalga“, „peilyjanti Vienybe“! jums kas kitas rūpi, o ne laimė Lietuvos... Lietuvos laimė — tai išrišimas darbininkų klausimo, o tą klausimą jus aplenkiate ištolol... Tiktai tu, nekaltas kankintini — tarė apkabindama „Lietuviškąjį Balsą“, — supratai Lietuvos laime, dėl jos dirbai... ir aš, aš (tai darydama pati sau pakšterėjo į karvošiu).

„Apžvalga“ neiškentė (mat bobiškas liežuvis nesulaukomas) ir sušuko: „Vaidmyle Apšvieta! Ir tau ir kitiems

lietuviškiems laikraščiams rūpi ne Lietuvos laimė, o kas kitas... Lietuvos laimė — tai išrišimas davatkų klausimo! O katras iš jų šita klausimą remia?" (Cia žvigtėrėjo i „Vienybę ir meiliai nusišypėjo).

Padariau šita palyginimą klausimų visai nedėlto idant pasityčioti iš „klausimo darbininkų" ir ne dėlto idant jį pastatyti vienoje samplotoje su „klausimu davatkų", anaip toll Norėjau tiktai parodyti, kad taip atsiliepti, kaip atsiliepė „Apšvieta", gali kiekvienas lietuviškas laikraštis, kuris prie dalykų lietuviystės turi prikabinę kokį atskira, ypatingą klausimą, savo taip sakant idee fixe, kuria neša aukštai iškėles ir teikiasi pakišti kitiems, kaipo dalyką vieninteliai naudingą, išganingą ir t.t. Nebūčiau užsiminęs nė nuo to „Apšvietos" atsiliepimo, jagu jame nebūtų aiškiai pažymėtas užmetimas kitiems laikraščiams stoka gero velyjimo Lietuvai ir despotiškas noras priversti kitus laikraščius, idant taip visi darytų, kaip ana „Apšvieta" daro. Kad „Apšvieta" teiktusi teisingai žvilgtelti ant faktų, turėtų priverstinai prisipažinti jogei ir kiti laikraščiai šiek tiek gero lietuviams suteikė. O jaigu taip, tai ir kitiems laikraščiams rūpėjo taipgi Lietuvos laimė. Jaigu forma tos laimės, teikiamos kitų laikraščių, ne tokia, kaip nori „Apšvieta", tai jau ne jų kaltė, o greičiaus kitoniškumo apystovų ir, kad kiti laikraščiai išsvk užsiėmė lietuviystės dalykais apskritai kalbant, užsiėmė vienyjimu lietuvių, sutvirtinimu tautiško jaunimo ir t.t. „o ne atskiru klausimu pvz. apginimu katalikystės arba socialistiška draugijos organizacija. Klausimas darbininkų ar lietuviystė tai ne identiškai dalykai — gali būti sujungtais, bet gali būti ir atskyrum. Dėlto gi galima jais užsiimt be prasižengimo sykiu, jaigu apystovos kitaip neleidža. Darbininkų klausimas tai ne „Apšvietos" išradimas — tai klausimas viso svieto, o ne vien tik lietuvių. Kiti laikraščiai jį taipgi pažįsta. Labai gerai, jaigu „Apšvieta" apsiima pritaikyti prie lietuvių klausimą, prie kurio linksta visa žmonija, bet tegul nereikalauja, idant visi ir visur taip lengvai galėtų taip atlikti, kaip „Apšvie-

ta", tegul neužmiršta, kad nevisur Amerika, kad yra kaip kur ir Maskolija. Jaigu mes būtume išsyk užsiėmę varyti „darbininkų klausimą“ ir dar taip radikališkai kaip mokina „Apšvieta“, tai ne tik ką nieko nebūtume padarę dėl lietuvių reikalų, bet būtume jai visai užstoję kelia. Šita dalyką suprato ir „Apšvieta“, kalbėdama Nr. 1 ant 52 puslapio §5: „Nors Lietuvoje ir randasi gana dirvonų dėl socialistiškos sėklos — ypačiai ant agrariško klausimo atsiremiant — bet tuomi tarpu dėl sutvirtinimo lietuvių nubūtų naudinga tautiškąjį mūsų klausimą sukergus su socialistišku. Šitos priežasties dėlei Lietuvos apšvietūnai nemėgsta užkabinti socialistiškų doktrinų ir man ding, gerai daro lietuvių inteligentai, turėdami jau ir šiaip gana apščiiai visokių painiokų ir priešininkų tarpe kunigų ir bajorų su bajorėliais; socialistiškomis idėjomis pasipuošę, jie taptų baidykle dėl bajorų ir kunigų ir dar menkiaus galėtų sėti sėklą lietuvių“ Tik nežinia, dėlko „Apšvieta“ šituos savo žodžius 2-me ir 3-me NN. pamiršo. Argi kas mėnesį mainytųsi jos pažvalgos?

Atsimainymas „Apšvietos“ nuomonių matyt ir iš kito dalyko. N. 1 ant psl. 3 po 2) sako: „bajorai neatbutinai turi verstiesi į lietuvius, o atmetę nuog savęs kvailus lenkų idealus, jie turi tapti gerais lietuviiais“. Suprantamas dalykas, kad bajorai gali tapti ir būti lietuviiais, o da ir gerais. Tik štai ta pati „Apžvalga“, užtikus „Varpe“ bajorą Zemkalnį, kuris prisipažino esąs lietuviu ir išsivadąs bajorišku privilegiju, N. 2 sako stačiai, be jokių liudiniū, kad Zemkalnis „prie lietuvių prisimeiūinti užsimanė“. Mat neįtiki į jo lietuviškumą, nenori jį priskirti prie tikrų lietuviū. Suprantamas dalykas, kad bajorai n e g a l i tapti ir būti lietuviiais, o ypač gerais. G a l i i r n e g a l i — durstyk galais pirštų ir rask, kur teisybė! Jeigu Zemkalnis būtų tapęs lietuviu po perskaitymo N. 2 „Apšvietos“, kur sakoma, kad „Lietuvos ponus lengva bus priversti prie lietuvių, jeigu lietuviiai jiems nepasigailės gerokai užvažiuoti per kailį“, tai tvirtin-

šiau, kad Zemkalnis pavirto į lietuvių iš baimės, ganydamas savo kailį, kad jis tik „užsimanė prisimeilinti“ prie „užvažiutojų per kailį“, idant išsisukti nuo skaudžių smūgių. Vienok, jeigu atmisime, kad Zemkalnis stojo į lietuvių glita pirm pasirodymo bauginančios bajorus „Apšvietos“ ir kad jis galėjo nežiūrėti visai ant bauginimo kad ir visų lietuviškų laikraščių tai atviras prisipažinimas Zemkalnio prie lietuvių pakilo ne iš noro „prisimeilnimo“, o tik iš laisvos valios, iš tikro persimanymo, iš gero noro, ypač kad Zemkalnis yra lietuviu netik žodžiuose, bet ir darbuose. Siuomi žvgiu pasielgima „Apšvietos“ su Zemkalniu negalima kitap pavadinti, kaip tik dorišku nuskriaudimu neprasikaltusio tautiečio.

„Apšvieta“ kalbėdamas apie vertimą bajorų į lietuvius pagal kaledirbių metodą, priduria: „kuomi daugiaus juos (bajorus) darbininkai ir „litvomanai“ mokės bauginti, tuomi iš jų bus galima daugiau pinigų gauti dėl letuvystės. Kito kelio nėra“.

Kurgi kito kelio nebus! Menka nauda ir menkai galima pasitikėti ant tokio lietuviu, kurs tapo lietuviu per prievartą, „užvažiuojant per kailį“. Menkai galima remti lietuvystės dalykus ant pinigishkos pagalbos, surinktos „bauginimu“. Yra žmogystos, kurios nė nemačiusios „Apšvetos“, renka pinigus „bauginimu“ tamsiose naktyse ant grįžkelių — teisybė, čia renka pinigus nedėl „reikalų lietuvystės“. Argi mums pridera sekti pėdomis tokių žmogystų?”

1892 metu pavasaryje (balandžio mėnesio pradžioje) galutinai užgeso leidėjo Miko Tvarausko žvaigždė Amerikos lietuvių visuomenėje. Kaip anuomet minėjau paskaitoje apie „Gazieta Lietuviška“,*) Tvarauskas 1891 m. pabaigoje buvo mėginęs atgaivinti Brooklyne savo pirmąjį leidinį. Sudaręs „Taworcziestę Akcijonieriszka“, kurios išdininku nuskirtas anuomet populerus tarp siuvėjų rietaviškis A. Razutis, jis pradėjo leisti „New Yorko

*) Žiūrėk „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organiziuotės“ knygas psl, 448.

"Gazietą Lietuviszką", kuri, išėjus keturiolikai numerių, turėjo pasimirti negaudama iškitur prenumeratorių. Dar visai vilties nenustojęs Tvarauskas kiek vėliaus mėgino leisti atskirais lankais knygeles apie Rusijos Ciesorių Palociaus Slaptybės, bet ir šis pasiryžimas greitu laiku niekais pavirto.

* * *

1892 metais organizuotės darbas pas Amerikos lietuvius jau buvo parėjęs į madą. Tais metais pašvesta šv. Kazimiero bažnyčia Pittstone, Pa. ir sukurta penkios naujos parapijos Pensylvanijos valstybės miesteliuose, beje: šv. Traicės Wilkes Barre, šv. Juozapo Scrantone, šv. Antano Forest City, šv. Kryžiaus MtCarmelyje ir šv. Mykolo Samukuose (Shamokin) Pirmasis tris parapijas kurti padėjęs kun. A. Burba, prie mountcarmeliškių darbo daugiausiai prisidėjęs kun. Abromaitis, o samukiėčius sujudinęs kun. Pėža. Kun. A. Burba padėjęs pamatus ir šv. Juozapo parapijai Waterbury'je, Connecticut'o valstybėje, kuri buvo sukurta 1892 metų pavasari.

Įvairių draugijų tai 1892 metais sukurta iš viso apie dvidešimt, beje: šv. Petro ir Povilo Luzerne, Pa., šv. Juozapo ir antra šv. Antano Pittstone, Pa., šv. Antano Senadorvje, Pa., šv. Antano Forest City, Pa., šv. Juozapo Scranton, Pa., šv. Izidoriaus, Edwardsville, Pa., šv. Kazimiero, Glen Lyon Pa., Jagelos Gvardija Nanticoke, Pa., Didk. Vytauto Boston'e, Mass., Didk. Algirdo Jersey City, N. J., Didk. Vytauto Plymouth, Pa., Didk. Gedimino Waterburyje, Conn., Didk. Keistučio Chicagoje ir Koperniko Baltimore, Md. — visos tos penkiolika draugijų tai šelpimo organizacijos. Tais pačiais (1892) metais sukurta du politiškai klubai: Neprigulmingas Klubas Chicagoje ir Jogelos Pilietiškasis Klubas Eli-

zabeth'e, taipgi tris švietimo draugijos, beje Vyskupo Valančiausko draugija Plymouth'e ir to paties vardo Seminarijoje taipgi Rašliaviškoji Draugystė Plymouth'e, Pa.

Nekurių rašytojų labai akcentuojami 1892 metų vaidai tarp katalikų ir „šliuptarnių“ buvo vien išpūstas burbulas, į kurį Amerikos lietuvių visuomenė mažai domės atkreipė. Keliu asmenų karšti ginčai laikraščiuose („Vienybė Lietuvių“ ir k.), kuriuos skaitė vos keli šimtai, karčeminės Dr. Sliupo ir Andžiulaičio kolionės ir keikimai irgi teatreipė vos keliu šimtų išėivių dome. Plačiau tuos vaidus paminėjau savo paskaitoje apie Lietuvių Mokslo Draugija,*) tad šiadien laikau bereikalingu daigtu aikvoti savo ir Jusų laiką tų dalykų minėjimu. Pakartosiu tik savo sakini, kad „1892 metais organizuotės darbas pas Amerikos lietuvius buvo parėjes į mada“, ėjo plačia vaga. Sliupo pasekėjai tais metais sukūrė vieną — Baltimorės Koperniko susišelpimo draugija.

* * *

1893 metais atvyko Amerikon pas gimines Chicagoje Antanas Kaupas, buvęs Kauno seminarijos klerikas, vengdamas rusų vysresnybės, susekusios jo darbuotę knygų platinime. Istojęs į lenkų Seminariją Detroito vyskupijoje, per kun. A. Burbos tarpininkavimą buvo globojamas Scrantono vyskupo Hoban, apsiėmusio apmokėti jo mokslo lėšas. Inšvėstas į kunigus 1897 m. paliko šv. Juozapo parapijos klebonu Scranton'e, pakšui 1907 perkeltas Pittstonan prie šv. Kazimiero parapijos. 1911 m. „Draugui“ įsikūrus Wilkes

*) Žiūr. Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesjonalai ir Kronika. T. I, psl. 229—247.

Barre, Pa., buvo jo redaktorium ir kartu su tuomi laikraščiu persikėlė į Chicago 1913, kur ir mirė 1914 metais. Daug rašė Amerikoje leidžiamiems laikraščiams. Man tebebūnant „Vien. Liet.“ redaktorium, rašė po pseudonimu A. K-as ir Antanas K-as, „Garse Amerikos Lietuvių“ pairašydavo Skeptiku, paskui „Zvaigždėje“ ir „Dirvoje Zinyne“ P. Karvojum ir Patrimpu, taip pat A. K-as Dar klieriku būdamas 1893 daug man padėjo apdirbti seiniškių klierikų ankietą (klausymų sąrašą), kuri buvo atspausta „Lauryno Ivinsko Amerikiškai Europiškios draugijos“ programuose, raginančiuose surengti lietuvių skyrių prie 1900 metų Paryžiaus parodos. Kun. A. Kaupas savo laiku buvo vienu žymiausių Amerikos lietuvių publicistų. — Rašė labai gražiai, visų lengvai skaitoma kalba.

1893 m. 1 d. sausio Pittsburgo lietuviai parapijos mitinge tariasi ieškoti lietuvių kunigo. Susirašiusių parapijonų skaičius siekė 1000 pasak 1893 „Vienybės Lietuvininkų“ (N. 5) korespondentą. Pirmąsias mišias lietuviams laikė kun. Lopeta vyskupo Katedros bažnyčioje paskutinį vasario sekmadienį (1893 „V. L.“ N. 9). Naujai išvestas ir nuskirtas Pittsburgo lietuvių klebonu kun. Jonas Sutkaitis laikęs primicijas vyskupo Katedroje, 16 d. birželio. („Vien. L.“ I. 333, '93).

1893 pradžioje balandžio m. Spring Valley, Ill. šv. Juozapo dr. jos nariai pameta lenkų „Związek“ą ir rašosi į Susivienijimą. („V. L.“ N. 15 '93).

1893 m. nuo seniaus apsigyvenusieji MtCarmel, Pa. lietuviai įkuria Citizen (sk. Piliečių) draugiją.

1893 m. atvyko Amerikon kun. Juozapas Zebris, vienas žymiausių kun. K. Jaunio mokinių, aušrininkas ir nulus lietuviškų knygų platintojas. Paviešėjęs pas kun.

A. Burba, Plymouth'o klebona, jis apvažiavo visas Amerikos lietuvių naujokynes ir aprašymus jų garsino „Vienybėje Lietuvninkų“ po Debesylo pseudonimu. Dauge lyje naujokynių, suteikęs dvasinį patarnavimą, mėgino mokyti susišelpimo draugijų naujus karinio muštro ir parašes atspaudino J. Paukščio spaustuvėje (1894)... „Knygeles dėl lietuviškų kareivių Amerikoje“ Tais pat 1894 metais irgi Paukščio spaustuvėje jis išleido kitas knygeles: „Kankinimas Katalikų Lietuvoje abelnai, o ypatingai Kražiuose 1893 metuose. Užlaikant teisybę ir išsaiszkinant maskolių politiką, maskolių norus, maskolių žmogžudystę ir t.t. dėl Lietuvosko teatro paraszė Akmeninis“. (Kun. Zebris prieš atvyksiant Amerikon buvo Akmenės kamendoriumi, tat jis šalia Debesylo ir Akmeninio pseudonimą vartodavo). Sitos kun. Zebrio knygelės greit praplito tarp amerikiečių. Jų buvo išleista tik apie 700 egzempliorių, bet jų turinys buvęs atpasakotas agitacijiniuose „Kražių Kankintinių“ mitinguose šimtams tūkstančių klausytojų.

Sekančiais 1894 metais kun. J. Zebris apsistojes Waterbury'je, Conn., ėmėsi drūtinti pamatus ten įsikūrusios šv. Juozapo parapijos. Pastatė medinę bažnytėlę, kartu ėmė raginti vietos lietuvius prie vertimosi bizniu. Sukūrė kóperatyvų valgomų daigtų krautuvę ir duonkepę, paskui patsai apipirko farmą ir visus ragino įsisteigti savastis. 1896 įtaises spaustuvėlę pradėjo leisti „Rytą“. Waterbūryje klebonaudamae, važinėjo po visą Naują Angliją klausytu lietuvių išpažinties, visur kartu ragindamas žmones, kad kurtų savas draugijas ir parapijas. Kunigus J. Zebri ir Juoza Jakštį, buvusį Worcester'io, Mass., kleboną, teisingai vadinta organizuotos Naujos Anglijos tėvais. Sukūręs artimame nuo

Waterbury'io New Britain'o miestelyje lietuvių parapiją 1898 metais pasiliko šios klebonu. Klebonaudamas New Britain'e kun. J. Zebris, ėmė raginti Hartford'o ir apygardos išsisklaidžiusius lietuvius farmerius prie organizuotės ir greit sukūrė parapiją, kurią globojo iki savo mirties, davinėdamas tenai iš New Britain'o kas nedėdienis ir šventa diena aprūpintų apygardos žmonių dvasios reikalus. 1915 m. kun. J. Zebri nuzudė du lietuviški komunistai, naktį klastingai dasigavę į jo namus.

1893 Philadelphios dalyje Richmond įsikūrė šv. Jurgio draugija. Gi sekančiais 1894 metais Philadelphios lietuviai įkūrė šv. Juozapo draugiją.

1893 m. Baltimorės lietuviai įkuria šv. Kazimiero kareivišką draugiją, paraginti bene kun. J. Zebrio, neseniai Amerikon atvykusio, žodžiais ir jojo „Vienybės Lietuvinkų“ spaustuvėje išleistomis kareiviško muštro knygelėmis.

1893 m. pradžioje Scrantono lietuviai pradėjo rūpintis savos parapijos įkūrimu. Daugiausiai rūpino si šv. Juozapo draugija, įsikūrusi 1892 metais. ('93, „V. L.“ N. 7).

1893 10 d. rugs. pašventimas kampinio akmens Wilkes Barre šv. Traicės lietuvių bažnyčios, parapijiečių statomos kun. Al. Burbos priežiūroje. Bažnyčią pastatčius, veik ši parapija gavo savo klebonu kun. M. Sedvydį, išvestą į kunigus 1895 m. ir trumpą laiką buvusi vikaru prie airių bažnyčios Blossburge, Pa.

1893 m. 4 d. rugsėjo (Labor Day) buvęs pirmas kuriamosios Elizabeth'o lietuvių parapijos susirinkimas. parapijiečių atstovams D. Brazinskui ir V. Ambrozevičiui gavus Newarko vyskupo leidimą. Elizabeth'e anuomet, buvo šv. Kazimiero dr. ja, įkurta 1892 m. Nedidelė me-

dinė bažnytėlė, pastatyta 1896 m. prie pirmojo klebono kun. J. Servetkos, dabar (1928) paversta svetaine.

1893 m. Susikūrė Brooklyne šv. Jurgio draugija.

1893 m. Utica, N. Y. įkurta lietuvių šv. Kazimiero draugija.

1893(?) Amsterdam, N. Y. lietuviai sukūrė šv. Kazimiero susišelpimo draugija.

1893 m. gruodžio mėnesyje įsteigta Lauryno Ivinskio Lietuviškai Europiškai Amerikiška Draugystė, išleidusi du atsiliepimu Paukščio spaustuvėje. Pačiam buvus tos draugijos įkūrėju, neišpuola man daug ką kalbėti, pakartosiu vien tos draugijos atsiliepimą Lietuvos inteligentų laikraštyje „Varpe“ N. 4, 1894 m.):

„Draugystės (Laur. Ivinskio L. E. A.) siekis — suvienytomis sylomis tyrinėti mūsų Tėvynę dabartiniame stovyje, tyrinėti jos praeiti, rinkti senovės jos liekanas ir suvesti Lietuvius į pažinti su kitomis tautomis. Taro kitų darbų L. E. A. Draugystė užmanė ir ant visasvietiškos Paryžiaus parodos 1900 m. įstatyti Lietuviška Skyriu. Tai ne tokis sunkus daigtas, kaip kad rasi kelintās masto; bet lygiai aiškus daigtas, kad vienas ar du to dalyko neįstenges atlikti. Čion reikia visuomenės. Prie visuomenės Draugystė jau šaukėsi per Amerikos laikraščius ir per „Atsišaukimus Lauryno Ivinskio L. E. A. Draugystės“, atskirose knygutėse atspausdintus, kuriuos daugeliui lietuvių nusiuntėme. Dabar per šitą raštą kviečiame geros valios Lietuvius iš visu svieto kraštų dėtis prie mūsų pinigais, raštais ir daigtais. Pirmutines aukas gavome nuo: Kunigo Burbos, Amerikos Lietuvių Susivienijimo prezidento 10 dolerių, kun. Pėzos, Am. Lietuvių Susivinyjimo vice prezidento 10 dolerių. P. J. Jono, Lauryno Ivinskio Draugystės prezidento 60 dolerių. Be to iš p. Antano Miluko dovanų išrinkome 25 dolerius. Tokiu būdu iš šių pirmutinių aukų Draugystės izdas turi jau 105 dolerius (420

prūsiškų auksinų). Tolesnis Draugystės ūgis prigulės nuo tų, kuriuos mes kviečiame per šį atsišaukimą. Kas norėtų gauti platesnias žinias apie Lauryno Ivinskio L. E. A. Draugystę, tegul atsišaukia į Draugystės komiteta. Komitetas kiekvienam, kuris į jį atsiliepia, nusiunčia tam takrą brošiūrą, su žiniomis apie Draugystę. Lauryno Ivinskio L. E. A. Draugystės Komitetas:

J. Jonas Mount Carmel, Pa., Box 103.

A. Milukas care of Rev. Abromaitis Shenandoah, Pa.

A. Kaupas care of Jos Larkowski 340 E. Willis Ave., Detroit Mich."

Iš Europos pirmutinė p-lė Konstancija Skirmunt, Lietuvos Istorijos lenkų kalboje autorė, prisiuntė 10 rublių „Apžvalgos“ ir „Tėvynės Sargų“ sądarbininkai prisiuntė diktokai fotografiškų vizdelių, kurių didžiumą sunaudojau, išleisdamas Senadoryje 1898 metais „Lietuvizskąjį Albumą“, 45 lapų pirmasias lietuvių kalboje iliustruotas knygeles. Pabaigoje XIX-jo šimtmečio Lietuvos intelligentams subruzdus ruošti „Lietuviškąjį Skyrių Paryžiaus parodoje“, buvo išleista „Suskaita arba Statistika visų lietuviszkų knygų, atspausių Amerikoje nuo pradžios lietuviszkos Amerikon Emigracijos iki 1900 metų. Surašė Jr. Jonas. Kąsztai Fondo Liet. Parodos Paryžiuje. Plymouth, Pa. Spauda „Vienybės Lietuvnikų 1900 m.“ Keli metai pirm to (beje 1897 m.) Jonas Zanavykutis (bene Angrabaitis) išleido Tilžėje „Suskaitą lietuviškų knygų atspausių nuo 1864 iki 1896 metų Prūsuose. Paryžiaus Parodos Komitetas Amerikoje, nupirkęs nuo Zanavykučio 500 egzempliorių jojo knygų, „prisegė“ prie jų savo paruoštą surašą visų knygų išėjusių Amerikoje. Autorius (Jr. Jonas) savo „Inžangoje“ sako: „parengdami savo statiktiką mes, amerikiečiai, stengėmės kiek galint formoj prisitaikinti prie statistikos išleistos Prūsuose...

titulus knygų stengėmės perrašyti litera į litera, kad palikti ženklą lavinimosi mus rašybos. Knygiui, statistiką berengiant, darbe gelbėjo kiti Paryžiaus Komiteto sanariai, ypač apdirbėjai Parodos reikalų — kun. A. M. Milukas ir dr. as J. Sliupas, taipgi visos lietuviškų knygų išdavėjystės. Suraša apleistų p. J. Zanavkučio knygų prisuntė iš Prūsų pana Morta Zauniutė, kuri rinko Parodai knygas išleistas Prūsuose”.

1893 metų pabaigoje atėjo i Ameriką žinios apie Kauno gubernatoriaus Klingebergio su trims šimtais kazokų sukeltas skerdynes žmonių, mėginusių neleisti uždaryti Kražių miestelio vienuolių seserų benediktinių bažnyčią. Pakartosiu čia žodžius, kuriais per „Vienybę Lietuvniką” (N. 51) amerikiečiams pranešė apie tai „Rašliaviškos Draugystės” apmokamasai korespondentas Dovaina Silvestravičius, kurs po kitomis korespondencijomis pasirašydavęs Zalčiu ir k., bet šiame atvėjyje meldė negarsinti jokio parašo:

„— Kražiai, Kauno gub. Raseinių pav. Dar naktį 22 Lapkričio pribuvo Kauno gubernatorius, idant žmones nepaduodančius bažnyčios pergalėti. Suvadino ant tos dienos ir čielos Kauno gubernijos policija: visų septynių pavietų sprauininikus ir kitus. Gubernatorius pašaukė taipgi iš Silavos kanauninką džiakoną Jastremski, idant iš miniškų bažnyčios išneštų Svenčiausį Sakramentą, o paskui galima būtų ją uždaryti. Atvykęs gubernatorius su visa policija ir žandarais, tuojaus augščiau paminėta džiakoną su vietiniu kamendoriumi prispyrė pirm eiti i bažnyčią. Kanauninkas išnešęs Sv. Sakramen-

ta per duris padavė kamendoriui, kuris Ji į parapijos medinę bažnyčia nunešė.

Zmonės tą bažnyčią nuo poros mėnesių apgulę turėjo, dieną ir naktį, skaitliuje apie porą tūkstančių; jiems iš parapijos ir apygardos rinko ant maisto provijantą. Išnešus Šv. Sakramentą, bažnyčios durys buvo tuojaus uždarytos, o daigtus bažnyčios dėl kitų bažnyčių išdalino. Policija pradėjo šaudyt žmones, o žmonės turėtis. Viens policijantas tuojaus vieną vyrą nušovė, kuriam tropijo į kaklą. Tas nuo karto krito. Ant rytojaus smarkesnė kova prasidėjo, nes kazokai pribuvo 400 skaitliuje, kurie su policija drauge pradėjo žmones mušti. Sako, kad š netuvių pusės krito 20 žmonių, kiti nuo kazokų bėgdami per upės Kražantės, ploną ledą, sulūžo ir paskendo. Daug tapo užplaktų kančiais (nahaikomis): Daugeliui žmonių, o ypačiai bobų kazokai nosis su kančiukais numušė. Zmonės po miestelio triobas išlakstė, ant viškų ir kitur išsikavojo. Paskui maskoliai daugumą sugaudę nuvarė į valščių ir ten plakė, nevieną su kančiukais užplakdami. Zmonės keliais ėjo prašydami, kad aniems dovanotų, bet nebuvo permaldavimo. Liepė gubernatorius, kad mušdami ne už galvos ir kojų laikytų, bet liepė su kojomis jų galvas ir kojas priminti ir taip mušė nekuriuos patol, pakol dūšia kūne buvo. Ant vietos atvyko paskiau prokuroras ir žandarų pulkininkas, kurie ištyrinėjimus dirbo. Tie pasirodė nors žmoniškesni ir teisingesni, nes bent nejieškojo priežasčių ir priekabių ant žmonių pražudymo, bet pagal zokoną, kas jiems priderėjo, pildė. Neseniai į Reseinių kalnę nuvarė 200 areštavotų. Tų tarpe 20 vyrų ir 20 moteriškių, su virvėmis susuktus ir surištus pėsčius varė. Zmones be milaširdystės priemušimo ir sledstvos už plaukų mušdami tampė. Daugel

buvo su lazokų ragotinėmis (pikomis) nudurtų. Kožnas sužeistas rokavosi už kaltininką. Maskoliai dabar ant sledstvos klausia, kas anuos prie bunto pakalbino. (Buntu pas juos vadinasi gynimas savo bažnyčios!).

— Maskoliai, pažvelgdami daugybę kunigų, pradėjo revizijas daryti. Jų tarpe iškratė ir Silavos kanauninką Jastremskį, pas kurį nieko nerado. Buvo Silave ant revizijos gubernatorius, žandarų pulkininkas ir kiti....”

Zinia apie žudymus ir kankinimus mūsų tautiečių Kražiuose didei sujudino visus Amerikos lietuvius. Plymouth'e, Pa. pirmiausiai buvo daroma reakcija prieš barbarybes Kražiuose. Sv. Kazimiero parapijos klebonas kun. A. Burba šventadienyje 17 d. gruodžio (1893) „per pamaldas, nurodydamas pareigas čionykščių lietuvių link užlaikymo bažnyčios ir jos tarnų, patėmyjo, juog Amerikoje daug yra lietuvių, kurie visai nesirūpina apie bažnyčias... Priminė atsišaukdamas į savo parapijonus, kad jie būdami Lietuvoje buvo daug geresniais katalikais, kokiais yra ir dabar mūsų tautiečiai Lietuvoje gyvenantieji; ant patvirtinimo to pasakė kaip šiose dieno-se kražiečiai, gindami savo bažnyčią, sergėjo ją dieną ir naktį per kelis mėnesius ir, kada jiems ją plėšė maskoliai, praliejo daugumas kraują, pasiėmė kentėti maskolių užduotus kankinimus, kaipo pirmųjų amžių krikščionys.

Zmonės, išgirde apie tokį mūsų brolių žudymą Lietuvoje, labai susigraudino ir apsiliejo ašaromis”... („V. L.”.

Už dūšias užmuštųjų buvę atlaikytos Plymouth'e pamaldos. Tokios pat pamaldos ir apgailėjimai užmuštųjų ir sužeistųjų kražiečių buvę ir kitose Amerikos

lietuvių bažnyčiose: MtCarmel, Shenandoah, Mahanoy City, Chicago, Spring Valley, Philadelphia, Du Bois ir k.

Chicagoje, kur anuomet buvo daugelis ateivių iš Kražių apygardos, bažnyčioje padaryta pamaldos „su didžiausioms iškilmėmis: aplink altorių išplėstos juodos ir baltos gailabos su parašu „a. a. tiems, ką buvo nukankinti maskolių valdžios Kražiuose, Lietuvoje 1893 metuose“. Ant katapeliaus ant juodo kyro kabančio ant sienos buvo dedami vainikai su parašais: „dėl Kražių kankintinių“, arba „Dieve gelbėk Lietuvą, gelbėk Zemaitiją“ ir tt.

Tos iškilmingos dievmaldystės, tie liudni gailabos ženklai, graudžios kalbos apie maskolių persekiojimus Lietuvoje, nevieną atšalusį lietuvių sujungino ir neviename prikėlė tėvynišką meilę**).

Greta pamaldų bažnyčiose kiekvienoje Amerikos lietuvių naujokynėje buvo laikomi masiniai mitingai — susirinkimai, kuriuose buvo kalbos apie Europos lietuvių skriaudas.

„Kražių istorija sujungino Amerikos lietuvius“ rašė „Varpo“ N. 3-me lietuviškų laikraščių recenzentas Paulius — Dr. Petras Matulaitis. „Dėlei šitos priežasties Amerikoje buvo apšaukta daugelis lietuviškų mitingų, ant kurių išrodytos visos biaurenybės rusų pasielgimo su lietuviais... Viens iš didesniųjų mitingų buvo laikytas Shenandoah'e... nutarta išrinkti kiekviename mieste tarp lietuvių tam tikrus „Kražių Kankintinių“ komitetus, kurie susineš tarp savęs ir sudarys vieną dėl visos Amerikos lietuviškąjį „Kražių Kankintinių“ komitetą. Tieji komitetai rinks pinigus atspaudinimui svetimoje kalbose publikacijų apie lietuvius ir jų padėjimą, priešpaudas Maskolijoje... Pavienės draugijos rašo protestus

*) „Kražių Skerdynė ir Jos Pasekmės“. Chicago „Lietuvos“ Spaustuvėje.

prieš rusų pasielgimus Kražiuose ir siunčia į komiteta „Susivenyjimo“. Prezidentas kun. A. Burba rašo N. 7 „Vienybės“: „Aštuonis iš Chicagos protestus apturėjau. Būtų velytina, kad ir visos lietuviškos draugystės Amerikoje prisustų protestus, o „Susiv.“ vardan visų 200.000 lietuvių, pasiremdamas ant jų protestų prieš žvėriškąją maskolių valdžią, paduos vieną protestą šv. Tėvui ir visiems Europos valdovams su pasirašymu Susivenyjimo vyriausybės...“

Didžiausia amerikiečių lietuvių demonstracija buvo švento Kazimiero dienoje (4 d. kovo) Wilkes Barre, kur suplaukė iš viso Luzerne ir Lackawanna pavieta miestelių tūkstančiai lietuvių.... „Trečią valandą po piet keletas tūkstančių lietuvių važiuotų, raitų ir pėkščių traukė liudna procesija per didžiausias miesto gatves. Lietuviškieji kunigai, su gailabos ženklais prie krūtinės, keturiolika lietuviškų draugijų taipgi su gailabos ženklais, juodos vėliavos su graudinančiais parašais apie Kražių atsitikimą, keli pulkai muzikantų tiritimtojančių gailestingus maršus ir daugybių dauzybės lydinčio svietelio pridavė graudžią išvaizdą“. (Kražių Skerdynė ir Jos Pasekmės)

Wilkes Barre mass-mitingo nutarimai paskelbti ir angliškuose laikraščiuose. Rezolincijų tekstą, anglų kalboje suredaguotą, padedant dabartiniam Jaro (Pilipinų Salų) vyskupui, tuomet mano moksladraugiui Philadelphijos seminarijoje, man prisiėjo parūpinti.

1894 m. dienraštis „New York Herald“, 9 d. kovo laidojė, atspaudino tą protestą ant pirmojo puslapio (trečioje kolumnoje). Tai buvęs pirmas lietuvių balsas Amerikos presoje:

„The New York Herald, March 9, 1894

**RESOLUTIONS OF THE LITHUANIAN MASS MEETING
AT WILKES BARRE, PA.**

The following resolutions were drawn up and adapted: Whereas the despotic Russian Government for last century and especially for the last three decades, has persecuted by every known means of cruelty, and barbarity our Lithuanian Brethern, as it persecuted the Jews, Poles, Catholics and Protestants;

Whereas the Czar's Government and Officers make every effort in order to exterminate and annihilate our nationality by forbidding us under the severest penalties to print or to read books or papers in our own native language, and whereas our countrymen who spread Lithuanian literature, printed in Germany and America, are punished with the tortures of Russian prisons or exile; whereas our beloved and pious mothers and our devoted sisters are shamefully and immorally treated by the cruel Russian minions in their search for Lithuanian Prayer Books, as happened in Rossijeny, Olkeniki and many other places;

Whereas the Russian Government, during all the last thirty years has persecuted our Lithuanian Catholic brethren with its soldiers and inhuman Cossacks destroying our churches and convents, as happened a few months ago at Krosche and a few years ago at Kenstaiciai and many other places;

Whereas the said Government massacres and confines in Russian dungeons or sends into exile in Siberia our prominent priests for their devotion and loyalty to their faith and fatherland, as did the famous Muravyoff,

the „hangman”, General Governor of Vilna, 30 years age, and even now very many priests suffer imprisonment or exile;

Whereas our Lithuanian bretheren have remained until the present time faithful subjects of the Czar; and

...Whereas their loyalty has been barbarously and ungratefully rewarded, as the massacre at Krosche plainly shows;

Whereas many of the sympathizers of our oppressed brethren do not know that those so atrociously persecuted are Lithuanians, who are moreover deprived by the Russian Government of their native language, and

Whereas, we, now American Citizens, do not fear the Czar or his Government and being deeply in sympathy with the sufferings of our countrymen in Lithuania, and keenly feeling their tortures and calamities, therefore, be it

Resolved, that we most emphatically protest against the barabarity and inhuman cruelty of the Russian Government towards Lithuanians; against the oppression of our Nationality; against the prohibition to print and read books in our own language; against the expulsion of our language from our schools, and against the severe penalties inflicted for teaching the same at home.

Resolved, that we denounce such torturing of man's conscience and such forcible oppression of our nationality as the greatest disgrace to the humanity of the nineteenth century, and such oppression ought by no means be tolerated,

Resolved that we appeal to all liberty loving people, and especially to the great American people, for their kind consideration of our murdered, oppressed and im-

prisoned brethren in Lithuania for the defense of their church at Krosche against the robber Governor and the cruel Cossacks.

Resolved that we most cordially approve the resolutions adopted at the Mass Meetings held throughout the United States — viz. to incorporate Lithuanian Societies in memory of the Lithuanian Martyrs at Krosche and to publish a Lithuanian English pamphlet with the detailed accounts of the massacre at Krosche and inhuman tortures employed by the despotic Russian Government in its endeavor to annihilate the Lithuanian nationality and Catholicity.

Resolved that we use every effort in order that those our national demonstrations, under the auspices of the Lithuanian National Alliance (to protest against the cruelty of the Russian Government) be most successful and that it truly represent the just indignation of about 300,000 Lithuanian residents of the United States.

Resolved that these resolutions be published in the Wilkes Barre Record, New York Herald and Philadelphia Public Ledger."

Perskaitysiu čia ir lietuviškąjį tu pirmojo lietuvių viešo atsiliepimo Amerikos laikraštijoje tekstą:

„LIETUVIŲ MASS-MITINGO WILKES BARRE, PA.
NUTARIMAI:

Sekanti sprendimai buvo patiekti ir užgirti:

Kadangi Rusijos despotinė valdžia pastaruoju šimtmečiu — ypačiai pastaruose trisdešimtyje metų persekiojo visokiais įmanomais žiaurumo būdais mūsų brolius lietuvius panašiai kaip persekiojo žydus lenkus, katalikus, ir protestonus:

Kadangi caro valdžia ir jo valdininkai stengėsi visom jėgom užgniaužti ir išnaikinti mūsų tautybę, uždraudžiant po smarkiausiomis bausmėmis spaudinti ar skaityti knygas bei laikraščius mūsų gimtoje kalboje, ir kadangi mūsų tautiečiai, kurie platina lietuvių literatūrą spaudintą Vokietijoje ir Amerikoje, yra baudžiami Rusų kalėjimu ar ištrėmimu kankynėmis;

Kadangi žiaurus rusų činovnikai, ieškodami lietuvių maldaknygių nepadoriai ir įžeidžiančiai elgiasi su mūsų numylėtomis bei maldingomis moterimis ir mūsų dievo- baimingomis sesutėmis, kaip tai atsitiko Raseiniuose, Alkeninkuose ir daugelyje kitų vietų.

Kadangi per paskutinius trisdešimtį metų persekicjo mūsų brolius lietuvius katalikus su savo kareiviais ir nežmoniškais kazokais, naikindami mūsų šventynes ir vie- nuolynus, kaip atsitiko ir Kražiuose pirm kelių mėne- sių ir Kerstaičiuose ir kitose vietose keli metai ankščiau:

Kadangi toji valdžia žudo ir laiko rusų kalėjimuose ar ištrėmia Sibyran mūsų žymius kunigus dėlė jų meilės bei ištikimybės savo tikybai ir tėvynai, kaip darė Muravjovas „korikas“ — Vilniaus general gubernatorius 30 metų atgalios ir net nūnai daugelis dvasiškių kenčia kalėjimuose ar ištrėmime;

Kadangi mūsų broliai lietuviai ligi šiol pasiliko ištiki- mais caro valdiniais, ir kadangi už jų ištikimybę taip bar- bariškai ir nedėkingai atsimokėta, kaip skerdynės Kra- žiuose aiškiai įrodo:

Kadangi daugelis kankinamų mūsų brolių užuojauti- ninkų nežino, jog tie taip baisiai persekiojami yra lietu- viai, kuriems viršaus, Rusų valdžia uždraudė vartoti savo gimtąją kalbą, ir kadangi mes, dabar Amerikos pilie- čiai, nebijome caro rei jo valdžios ir giliaučiai užjau- da-

mi savo kenčiamiems tautiečiams Lietuvoje, skaudžiai atjaučiame jų torturas bei nelaimes, todėl

Nutarta, kad mes griežčiausiai protestuojame prieš Rusų valdžios žiaurius nežmoniškus elgėsius su lietuviais; prieš slopinimą mūsų tautybės, prieš uždraudimą spaudinti ar skaityti knygas savo gimtoje kalboje; prieš išmetimą mūsų kalbos iš mokyklų ir prieš sunkias pabaudas, kraujamas mūsų mokytojams taipgi namuose.

Nutarta, jog mes pasmerkiame tokias žmogaus saužinės kankynes ir priverstiną slopinimą mūsų tautybės kaipo didžiausią devyniolikto šimtmečio žmonijai pažeminimą, ir toks spaudimas jokių būdu negali būt pa-kenčiamas.

Nutarta, jog mes atsišaukiame į visus laisvę mylinčius žmones ir ypač kilbius Amerikos žmones, kad jie užjaustų nužudytus ir apkalintus mūsų brolius Lietuvoje dėlei jų gynimo savo bažnyčios Kražiuose nuo plėšikų valdžios ir žiaurių kazokų

Nutarta, jog mes nuoširdžiausiai užgiriame laikytų po visas Jungtines Valstybes Mass-mitingų sekančius sprendimus: inkorporuoti Lietuvių Draugijos paminėjimui Lietuvių kankinimų Kražiuose ir atspaudinimui Lietuvių bei Anglų kalbose knygelių su nuodugniu aprašymu Kražų skerdynės ir nežmoniškų torturų, vartojamų despotinės Rusų valdžios savo pasistengimuose išnaikinti lietuvių tautybę ir katalikybę.

Nutarta, kad mes dėsime visas pastangas, idant tos mūsų tautinės demonstracijos Lietuvių Susivienijimo priežiūroje (protestuoti prieš Rusų valdžios žiaurumus) būtų kaparekmingiausios ir jogei jos tikrai išreiškia 300.000 lietuvių gyventojų Jungtinėse Valstybėse teisėtą rūstybę.

Nutarta, kad šie užgirti sprendimai būtų paskelbti Wilkes Barre Record'e, New York Herald'e ir Philadelphia's Public Ledger'ye."

Kad pasekmingiaus suagitavus ir sujudinus Amerikos lietuvius irgi paraginus juos kuogriežčiausiai protestuoti prieš rusų antilietuvišką politiką, kun. J. Zebris parašė ir atspaudino 1894 m. knygeles „Kankinimas Katalikų Lietuvoje abelnai, o įpatingai Kražiuose 1893 metuose, užlaikant teisybę ir iszaiszkinant maskolių politiką, maskolių norus, maskolių žmogžudystę ir t.t. Dėl Lietuviszko Teatro paraszė Akmeninis, Plymouth, Pa. spaustuvėje Juozo Paukszcio 1894”.

Tas sceniškasis veikalėlis iš dviejų permainų ir dvylikos scenų, savo veikiančių žmogystų (kunigo, gubernatoriaus, sprauininiko, daktaro, miniškų, uriadninkų, ukininkų ir ukininkių, mergelių, kazokų, žydo, pristovo bei policeiskių) lūpomis mėgina atvaizduoti caro valdžios vardu daromas žalas Lietuvai ir lietuviams. Autorius baigia jį laisvomis eilėmis:

„Būdams linksmas, kaip vaikelis, matydams giedrią dieną
Noriu pagiedoti aš giesmelę vieną.

Bet norėčiau, kad visi su manim giedotų

Dėl išgelbėjimo tėvynės viens kitam ranką paduotų.

Todėl, mieli broliai ir seserys, atistokime

Ir meilingai pagiedokime.

D e k l i a m a c i j a

Nevalia man yra, ką nors gero pasakyti,

O aš norėčiau Kražių atsitikimą apsakyti,

Ir nors viską apsakyti negalēsiu.
Vienok pradēsiu:
Maskolius visiems apsakinējo,
Ir po laikrašēius rašinējo,
Kad lietuviams davē liuosybē,
Ir apšvietimā ir mokslo daugybē.
O tai vis yra melagystē.
Tiktai tas gal tikēti, kas caro nepažīsta.
Neturime mēs liuosybēs,
Neturime mokslo šviesybēs.
Esam mokesēiais apkrauti,
Ir suvisu paniekinti.
Maskolius mumis apgaudinēja,
Darodydams, kad lietuvius tiktai už susivienyjimā su
lenkais prispaudinēja.
Bet kā bažnyčia Kražiu padarē,
Dēl to pikta dējo, maskoliu carol!
Panelēms Kražiu atēmē nekaltybē,
O ju tēveliams išplēsē pinigū daugybē.
Iš turtu paēmē kā tiktai norējo,
Nei vieno pagaliaus bēdniausio nepagailējo
Netiktai pēmē, kā tiktai norējo,
Bet ir gyvybēs ir sveikatos negailējo.
Vienus užmušē, kitus paskandino,
O trečius, kurie iškentējo mušimus, plēšimus ir
draskymus, ī kalinius suvarē.
Kūnai sumušti, sukapoti be malonēs,
Yra sumesti ī duobē be jokios guodonēs.
Giminē nei grabā padaryti, nei žeme užbarstyti ne-
galējo,
Nes maskoliai juos su arkliais sutrypti norējo.
Ar mergēlē, ar vaikinās, ar moteriškē, ar vyrās—visas
zmogystes

Išrėdė nuogai ir apnuogintus nuo ryto iki vakaro kapoje,
[plakė ir draskė be mielaširdystės.

Ant vakaro, kurie po kapojimo gyvi liko, į žydu kluoną
buvo suvaryti

Ir da kad neišbėgtų, prie durų maskoliai buvo pristatyti.

Ten per naktį bada, šaltį ir skausmą kentėti turėjo.

Kiti mirštant kunigo prašinėjo,

Vienok nieko nuo maskolių neišprašė,

Kad ir mirštantį prašė.

○ kurie ryto sulaukė, buvo surišti, ant kelių dalių
padalinti.

In kalinius su mušimu, apjuokimu varyti, kur iki šiol
yra varginti.

Kiti bėgdami iš rankų maskolių į upę įpuolė,

Tenai pabaigė gyvybę,

Parodydami svietui maskolių neteisybę.

Kiti po baisaus kapojimo, jieškodami liuosybės, bėgo ant
lauko.

● ten iš didelių sopulių ir baimės smertį sulaukė.

Kūnai nekurių paskendusiu vaudenyje ir mirusių ant
lauko.

Jokio palaidojimo nesulaukė.

Jų kaulus varnos ir šunys išnešiojo,

Nes maskoliai apie tai neatbojo.

Giminė ir pažystami jų ieškoti negalėjo,

Nes ir taip iš baimės dieną ir naktį drebėti turėjo.

● jeigu kas nors taip drąsus ant ieškojimo ir laidojimo
mūšelninkų atsirastų,

Toki drąsų primuštų, o po tam į kalėjimą, o gal ir į
Siberiją nuvestų.

Po tam dar maskolius visam svietui apgarsino,

Kad lietuviai jokio vargo nepažino.

Todėl tegul visas svietas supranta,

Kad dėl maskolių nieko nėra šventa.

- Nei paguodenės dėl moteriškių dorybės.**
Nei žmonių sveikatos, nei panelių nekaltybės.
Pirmiaus nevienas dūmojo,
Kad maskolius lietuvius nepersekiojo.
Tegul toliaus lietuvis nebus apjaukęs.
Tegul maskolių darbas Kražiuose atidaro akis.
Tegul lietuvis žino, jog yra noras maskolio
Lietuvius išrauti kaip kokią žolę,
Arba laikyti prispaustus, idant dirbtų ant maitnasties
visokių žmogelių,
Tai yra caro, jo šeimos ir visokių perdėtinėlių.
Ką daugiau galiu pasakyti?
Viską negaliu pasakyti,
Nes akys temsta, širdis alpsta
Ir gyslos pradeda drebėti.
Ar jūs broliai ir seserys nepradėsit krutėti?
Viens kitą mylėti, viens kitam reikaluose padėti?
Ar nepradėsit platinti tikrą mokslą ir tikrą pažinimą
Dėl savęs ir savo brolių apšvietimo?
● idant dėl savęs ir dėl savo tėvynės daug gero padarytum,
Reikia, idant visi susivienytum
O jeigu kas dalykuose tikėjimo ir mokslo abejoja,
Tegul prie tikrai dorinų ir mokytų pristoja.
O jeigu tikrai jis bus doringo gyvenimo,
Turėdams sveiką protą ir gerą norą atras tikrą apšvietimą.
● kad pamesim viską nereikalinga,
Gyvas tarp mūsų meilė ir vienybė širdinga.
Tada laimė tėvynės ir savo galėsime regėti,
● ir aš jums seserims ir broliams nieko kito negaliu norėti".

Viršminėtoje deklamacijoje kaip ir visose tose kun. Zebrio (Akmeninio) „Kankinimas Katalikų“ knygelėse kritikas atrastų daug netobulumų kalbos ir dailės atžvilgiais, bet jos buvo labai vykusiai sugalvotas agitacijos įrankis ir autoriaus tikslą pilniausiai atsiekė — greit pasisklido po visos Amerikos lietuvių naujokynes ir visur sujudino lietuvių minias prieš rusų politiką Lietuvoje.

* * *

Visiems Amerikos lietuviams isijudinus protestuoti prieš žiaurumus Kražiuose, neatsiliko ir Dr. Sliupas, kuris tuokart jau buvo palaidojęs „Apšvieta“, o jos vieton su Liet. Mokslo Dr-jos“ likučiais įkūrė MontCarmel'yje (netoli Senadorio) „Naują Gadynę“. Apie šitą Dr. Sliupo darbuotę perpasakosiu jums Tilžiškio laikraščio „Varpo“ žodžiais. 1894 metų „Varpo“ numeryje ketvirtame (Balandžio mėnesio laidoje) skyriuje „Lietuviški Laikraščiai“ skaitome:

„Pasirodė ant galo laikraštis „Nauja Gadynė“, kuris bus organu „Lietuvių Mokslo Draugystės“ Amerikoje; tegavau dar tik N 2. Naujos Gadynės, išleista 30 d. Sausio... Nauja Gadynė, regis, bus socialistiškas laikraštis... Tikėjimo klausime Nauja Gadynė, matome, eis „Apšviotos“ takais, ceremonijų su tikėjimu ir kunigais nedarys... Proteste Senadorio Lietuvių prieš rusų baisenybes randame štai kokius nusprendimus: a) kad lietuviai rįstusį su elementais trokštančiais regėti laisvą Maskoliją, b) kad šiandien mus katalikais pastojusius popiežius parduoda aziatiškam carizmui, be anatempą pavelyja mūsų kraują liet, mūsų turta plėšt už keletą sidabro grašių: išmestų šv. Petruį iš maskoliškos vyriausybės izdo; taigi popiežius ir jo pranokėjai buvo ir teber mūsų tautos naikintojais, judošiais, plėšikais. c) Taigi atstojame toje

valandoje atvirai nuo papizmo, išrasdami jį netik param-
ėiu barbarysėiu, ale podraug ir judošiumi, pardavinėjan-
ėiu mūsų kūną, kraują ir turta”...

Taip protestavo neva varde Senadorio lietuvių, bet po
teisybei vien vardan maželytės saujelės keliolikos savo
pasekėjų Dr. J. Sliupas. Pažinojau šenadoriečius nuo
1983 metų, gyvenau jų tarpe keliolika metų ir turiu čia
vardan teisybės liudyti, kad iš kelių tūkstančių Senado-
riškių Sliupo keiksmams ir perkūnijoms pritarė vien
pora dešimčių asmenų. „Varpo“ recenzentas, gyvenęs
už jūrių tėvynėje, gal ir manė, kad Sliupo tokias rezoliu-
cijas užžyrė žymus mūsų skaitlius, bet ir jis neiškentė
neatrėmės panašių šiurkščių kalbų: „Ar turi Nauja Gady-
nė“, tesia „Varpas“, „ir Senadorio lietuviai kokius nors
faktus, kad popiežius Leonas XIII gavęs kelis sidabro
grašius nuo maskoliškos vyriausybės už tylėjimą Kražių
istorijoje? — Jei neturi, tai tasai protestas pavirsta tik į
paprasta nešvarų plūdimą... Savo pavidalu Nauja Ga-
dynė panėsi į buvusįjį Lietuviškąjį Balsą (kada jisai ėjo
lapelio formate); tik Lietuviškasis Balsas švariaus išro-
dė; nuo Naujos Gdynės tiesiok dvokia abuegacija”...

Sliupo ir jo sėbrų panašūs protestai nerado niekur
pritarėjų, vien dar labiaus suprovokavo lietuvius išei-
vius prieš jį. Nevienoje vietoje Dr. Sliupui prisiėjo bėgti
iš svetainės nuo suezintų lietuvių. Keleta metų netik
Brooklyne, bet ir keliuose Pensylvanijos anglekasyklų
miesteliuose Dr. Sliupas nedrįso viešai pasirodyti su
savo prakalbomis.

1898 Baltimorės laisvamaniai lietuviai sukūrė Keistu-
čio vardu susisėlpimo draugija.

1893 šamokiniečiai užmezga šv. Mykolo susišelpimo draugija.

1893 metais atspausa J. Paukščio spaustuvėje „Lietuviszkos Dainos, isz visur surinktos. Kaštu ir spaustuvėje Juozo Paukščio. Sutaisė į spaudą kun. A. Burba“. Tose 496 puslapių knygoje, kun. A. Burba patalpino daug patriotinių eilių; jos 3000, egzempliorių atspausos ir išplatintos, daug gražios įtakos darė Amerikos lietuviams.

Kitas didei svarbus veikalas, tais metais išleistas, tai „Lietuvos Istorija nuo seniausių gadynių iki Gedimino D. L. K. Parašyta 1850 m. Simano Daukanto, buvusio Vilniaus universiteto filosofijos magistro. Knyga I psl. 484“. Sitojo veikalo rankraštį parūpino Ciecoriškos Akademijos profesorius Edvardas Volteris, kurio globoje Petrapilio lietuviai studentai perrašinėjo tą veikalą anuomet Lietuvos inteligentų vartojama kalba, o šis peržiūrėjęs atsiusdavo kun. A. Burbai. Visas tas rankraštis buvo pirmiaus spaudinamas 1891-jų ir 1892-jų metų „Vienybės Lietuvinikų“ numeriuose, paskiau atskirose knygoje atspausas. Be šitų dviejų knygų (Dainų ir Daukanto Lietuvos Istorijos) tais 1893 m. Paukščio spaustuvėje Plymouth'e, Pa. išėjo dar dvi Aleksandro Gužučio—Fromo knygelės, irgi pirm to tilbusios 1892 ir 1893 „Vienybės Lietuvinikų“ numeriuose: „Eglė Zalčių Karalienė, Dramatas penkiuose apreiškimuose, paraszytas isz mitologiszko senovės Lietuvių padavimo“ ir „Iszgriovimas Kauno pilies 1382 m. Dramatas keturiuose apreiškimuose, paraszytas isz Lietuvos dėjų Aleksandro Gužucio“.

Raszliaviszkos draugystės, rėmusios, kaip minėjau 1892 metų kronikoje, vien „Vienybę Lietuvinikų“, lešo-

mis išleista Plymouth'e kun. A. Burbos (Lakūno) versta dramatiškas veikalėlis iš lenkų kalbos „Akso Verėis“, teipgi ėjės ir „Vienybėje Lietuvnikų“.

Bačkausko, „Saulės leidėjo“, spaustuvėje Mahanoy City, Pa. tais 1893 metais išleista: 1) „Graudus Werksmai arba Pasybudinimas prie apmysinimo mukos Pono Jezuso Chrystuso (antras iszdawimas). Kasztu ir spaustuwe D. T. Boczkausko ir Sunaus, 2) Kalendorius ant 1893 m. Parasžė ir savo kasztu iszdawe D. T. Boczkauskas, Mahanoy City, Pa.”

Trečias „Saulės leidėjo veikalas, tais 1893 metais išleistas, tai „Tukstantis Naktų ir Wiena. Arabijos Historijos. Perdėjo Lietuwiszakai D. T. Boczkauskas iszduotojas ir raditojas laikraszcziio „Saule” ir daug kitokių knygu. Iszdawe savo kasztu spaustuweje: D. T. Boczkausko ir Sunaus, Mahanoy City, Pa.” Situ didžiulių knygu iš 813 puslapių buvę pirmu kart išleista du tūkstančiu egzempliorių, kurie greitu laiku praplito tarp amerikiečių lietuvių. Zmonės labai mėgę tas knygas skaityti.

Chicagoje, Lietuvos spaustuvėj, tų metų pradžioje nupirktoje jos raidžių statytojo, buvusio Punsko zakristijono A. Olszewskio (Alšauskio), tais 1893 metais išleista šios dvi knygelės: 1) „Puiki Istorija apie Kantria Alana, duktery karaliaus Antonijuszo Turko Ciecoriaus isz Konstantinopolo (Carogrodo), kuri buvo tame dware, o paskui per 22 metus waikscziodama po swieta, daugybia bedu ir wargu iszkentejo. Werte A. Olszewskis. Chicago, Ill. Kasztu ir Spaustuwia „Lietuvos” 1893.

2) „Olitipa, apsakymai isz laikų tarpsawiszkos kares tarpe Indijonu Amerikos. Werte A. Olszewski Chicago, Ill. Kasztu ir Spaustuwia Lietuvos”. Abejų tujų knygelijų išleista bene po tris tūkstančius egzempliorių ir visi jie greit tarp žmonių išsiplatino.

Dr. Sliupo pasekėjai tų 1893 metų pabaigoje išleido (bene Naujos Gdynės spaustuvėje) 18 puslapių brošūrėlę: „Dievas Dangus ir Pragaras. Atsiszaukimas į Dievocius ir Netikius. Preke 10 centų. Varszuvoje. spaudinta pas Marijoną Kraeavske, kasztais Baltimorės parapijonų“. Amerikos lietuviai katalikai labai piktinosi iš tų knygelių.

1893 m. Waukegan'e, Ill., netoli Chicagos lietuviai sukūrė savo parapiją, o paskui tų pačių metų rudenyje, lankantis ten kun. J. Zebriui, šiojo parapijoti įkūrė gana skaitlingą Susivienijimo kuopą. Kun. Zebrius radęs anuomet Waukegane apie 150 lietuviškų šeimynų, kurių trečdalis turėjo apsipirkę savastis — žemę namams statyti. Lenkų Waukegan'e buvę apie penkios šeimynos. Dratų dirbtuvių bendrovė nemažą skaitlių savo senų lietuvių darbininkų buvo parsitraukusi iš Massachusett's valstybės (Worcester miesto).

Fabriku bendrovės, norėdamos sutvirtinti šitą naują naują, davė žemę ir pastatė nedidelę bažnytėlę ir kleboniją, kurias norėjo užrašyti lenkams. Lietuviams bet pareiškus, kad jie ne lenkai, visa parapijos savastis buvo užrašyta lietuviams katalikams. „Man buvo linksma“, rašo kun. J. Zebrius (Debesylas) „Vien. Liet.“ (1893 m. N. 44), „kad mačiau lietuvius suprantančius savo svarbiausį reikalą ir, kaip man sakė, lietuviai užbėgo ir užrašė bažnytėlę ant lietuvių ir būtų jiems tikra laimė, kad pradėtų prie jų po kelių nedelių davinėti koks nors lietuviškas kunigas“. Dabar Waukegan'o naujokynėje yra per 300 lietuviškų šeimynų. Gražioje mūromokykloje 5 kazimierietės vienuolės mokina be biskio 300 vaikučių. Pirmutiniu šioje naujokynėje klebonu

buves kun. Stepanavičius, po jo klebonavo kunigai: Smalenskas, Ambrozaitis, Tiškevičius, M. Krušas, Zai-
kauskas, Pr. Būčys ir Klioris.

1893 metais Spring Valley's, Ill. Peoria vyskupijoje, paraginti neseniai atvykusio iš Lietuvos Sibyro ištrėmė-
me buvusio kun. Balcevičiaus, pradėjo rūpintis apie sa-
vo parapijos įkūrimą. Kun. Balcevičius, beklebonauda-
mas vietos lenkiškoje šv. Petro ir Povilo parapijoje, turė-
sioje dar 1888 metais pastatytą nedidelę medinę bazny-
tėlę, tais 1893 metais surašė netoli trijų šimtų abeju ly-
čių lietuvių, einančių išpažinties, lenkų gi tuom tarpu
tebuvo vos vienas šimtas abeju lyčių parapijiečių. Kle-
bonui besirūpinant apie didumos lietuvių parapijiečių
teisių apgynimą, lenkai pakėlė didžiausius triukšmus.
Lietuviai, matydami negalėsia atsiimti lenkų vardu pa-
statytos bažnytelės, sukūrė savąją šv. Onos parapiją,
kuria apsiėmė palaikyti ir apygardos (Oglesby ir Seaton-
ville) lietuviai. Pasekmėje senelis kunigas Balcevi-
čius turėjo sekančiais (1894) metais apleisti iš Spring
Valley, pasirūpinęs iš vyskupijos valdžios paliudijimą,
kad ne dėl kokios kitos priežasties, bet vien dėl tautinių
lenkų lietuvių nesutikimų savo noru pasitraukia iš para-
pijos. Vietos lietuviai, kurių tarpe buvo nemaža šenado-
riškiu, įpratusių su lenkais dėl bažnyčių kariauti, tuo-
jaus pradėjo rūpintis savo bažnyčios pastatymu, kuri
buvo pašvęsta 30 d. gegužio 1898 metais. Indomus daly-
kas, kad, lietuviams atsiskyrus nuo lenkų, šie paskuti-
nieji neįstengė savomis jėgomis išlaikyti „rodaką“ kuni-
gą. Kun. M. Peža, iš Scranton'o, Pa. parapijos iškelia-
ves į Illinois valstybę, bebūdamas lietuviu šv. Onos para-
pijos klebonu, turėjo globoti ir lenkų šv. Petro ir Povilo
parapiją.

1893 m. vidurvasaryje chicagiečiai lietuviai sukūrė šv. Jono Krikštytojo susiėelpimo draugija, kurios sanarių skaitliuje greit susiraėė visas šimtas vyrų.

1893 m. 13 vasario buvo paėvesta pirmoji Chicagos lietuvių šv. Jurgio baėnytėlė. Klebonas kun. Jurgis Kolesinskas parapijos skolai numaėinti paaukojėė „visa savo Kalėdą — 500 dolerių“. Tą klebono labdarybė skelbdama „Vienybės Liet.“ redakcija (N. 7) pažymi ir anonimiėkus „Lietuvos“ redaktoriaus p. Griniaus skleidėiamus spaudintus lapelius neva vardu parapijos sekretoriaus, kad sukėlus naujoje parapijoje vaidus. Parapijiečiai savo susirinkime 19 d. vasario (1893 m.) „Lietuvos“ anuometinių leidėjo ir redaktoriaus pagarsintajį komitetą paskelbė neturinėiu jokių teisių atstovauti parapija. Kerėtininkų karėtesnieji šalininkai visai p grumoje (net su revolveriais) parapijieėiams ir klebonui (dar tebegyvenusiam lenkų klebonijoje), mėginė iškelti skandala, bet viskas niekais nuėjė. (ė. '93 „V. L.“ N. 10). Perėjus per dvejų savininkų rankas „Lietuva“ pagaliaus pateko A. Olėevskio nuosavybėn, kuris ilgesnį laiką sugyveno su šv. Jurgio klebonu.

1893 m. Baltimorės lietuviai nupirko 13 lotų žemės lenkų kolonijoje Ncwa Warszawa, prie upės Beck, kur būsia pastatyti namai lietuvių ekskursijoms. ('93 V. L. N. 25).

1893 m. „Mūsų jaunas darbininkas kun. Kaulakis stropiai darbuojasi kaip ant baėnytinės taip ir ant tėvyniškos dirvos Philadelphijoje ir apygardoje“ ir t.t. ('93 „V. L.“ N. 52). Taip gyrėėi philadelphiečiai lietuviai, gavė savo jaunai parapijai naujai išvestą kunigą, baigusį mokslus arkivyskupijos lėšomis Louvain seminarijoje, Bėlgijoje. Kun. J. Kaulakis, atvykęs Philadelphijon,

P. S. Skapliernos dienoje (16 d. Liepos) laikė primicijas šv. Alfonso vokiečių bažnyčioje. Nuskirtas lietuvių parapijos klebonu 6 mėnesius laikė pamaldas lietuviams toje pat vokiečių bažnyčioje, paskiaus irgi pusę metų lietuviai su savo nauju klebonu rado prieglaudą tėvų jezuitų šv. Juozapo bažnyčioje. 1894 m. buvo nupirkta liuteronų bažnyčia prie South 5-tos ir Washington gatvių. Nauja bažnyčia buvo įrašyta kaip šv. Antano draugijos savastis, iš ko vėliaus po kelių metų kilo tos draugijos narių nesusipratimas su klebonu ir vyskupijos valdžia. Iškilus skandalui šventynėje per pamaldas, toji šv. Antano bažnyčia likosi uždaryta. Bylinėjimaisi šv. Antano draugijos su vyskupija tęsėsi 6 metus. Philadelphijos lietuviams katalikams tų bylinėjimųsi laikotarpyje pamaldos buvo laikomos šv. Trejybės, šv. Marijos ir pagaliaus šv. Pilypo bažnyčiose. Draugijai galutinai pralošus bylą, uždarytoji šv. Antano bažnytelė buvo parduota, o parapijiečiams nupirkta prie Wharton ir 4-tos gatvių metodistų mūro bažnyčia, kuri pašvesta 1905 m. vardan šv. Kazimiero, Lietuvos globėjo. Su laiku pastatyta mūro klebonija, seserims mokytojoms namai ir ruiminga mokykla, kurioje 12 seserų kazimieriečių moka 450 vaikučių. Kun. J. Kaulakis po šiai dien yra šv. Kazimiero parapijos klebonu.

1893 m. apvaikščiojant dešimtmetines „Aušros“ pasirodymo sukaktuves Plymouth'o Vysk. Valančiausko draugija nutuarė išleisti „ešiuvus tam tikrus, ant kurių galima lengvai išmokti pačiam per save rašyti... Kiekvienas lietuvis — rašiau 11-jo „V. L.“ numerio vedamamjame straipsnyje — kuris norėtų, kad veikiaus išietų anos sąsiuvos, iš kurių ne mažą naudą turėsime ir mes amerikiečiai,“ pramokdami dailiai rašyti, prisidės nors

keliais centais prie to puikaus užmanymo išpildymo. Vertelgos... gali duoti apgarsinti ant tų sąsiuvų apdarų savo biznį. Tų sąsiuvų išeis kelios dešimtys tūkstančių, o kad ant kiekvienos bus pagarsintas kokis vertelga; tad jo vardas pagarsės tarp dešimčių tūkstančių lietuviu Amerikoje ir Lietuvoje ir jis nemažą iš to apturės naudą savo biznyje"... „Vienybės Liet." leidėjui, negalint tujų sąsiuvų savo spaustuvėje išleisti, nemalonia akia žiūrėta į tą sumanymą ir tik dėl klebono kun. A. Burbos prieš jį atvirai neita. To pasekme ir vietos biznierių tarpe nerasta pritarimo. Tame pačiame (11-me „V. L.") numeryje pažymėta vien šie aukotojai tam sumanymui: kun. A. Burba 10 dol., A. Milukas 5 dol., J. Ališys 2 dol., Silvestras Paukštys, Susiv. izdininkas 2 dol.; gi po dolerį aukavę: neseniai iš Lietuvos atvykęs kun. Balcevičia, paskiaus Spring Valley's klebonas, taipgi P. Staskevičia, A. Riskevičia ir J. J. Paukštys. Tų metų vasarą Valančiausko draugijai padarius pikniką čia jau netoli lietuviškos klebonijos, sąsiuvų išleidimo fondas pasiūdinio kone šimtu dolerių.

Minėtoje „Aušros" sukaktuvių iškilmėje kunigas A. Burba, kaipo vienas iš buvusiųjų to pirmojo mūsų patriotinio laikraščio sądarbininkas po savo turiningos kalbos deklamavo iš „Aušros" eiles: Poškos „Zemaičių ir Lietuvos Mužikas", P. Armino—Trupinėlio „Kaimo Mokslinyčia", ir A. Jakšto (kun. Dambausko) „Daina praščiokėlio nemokančio rašyti". Virš to kunigas Burba davė perskaityti iš Petrapilės prisiustą J. Kapsio straipsnelį apie „Aušros pastaras Dienas". tilpusį (su apleidimu slėptinų dalykų) 1893 m. „Vien. Liet." N. 12-me*).

*) Pakartotą „Spaudos Laisvės in Amerikos Lietuvių Organizuetės Knygų Antroje Laidoje".

Panašų apvaikščiojimo vakarą turėjo ir šenadoriškė vysk. Valančiausko draugija, kur irgi skaityta patriotiniai laišakai iš Baltimore, Detroit ir Plymouth'o (kl. Sedvydžio, Kaupo ir „V. L.“ buvusio redaktoriaus Antano Miluko. R.).

1893 6 d. balandžio nedidelis Marinette, Wisconsin valstybės. lietuvių būrelis mėgino įkurti plymouth'iekių pavyzdžiu vysk. Valančiausko pasiskaitymų draugiją, bet be pasekmės. Susirašiusieji viso septyni vyrai to vieton įkūrė „Susiv.“ kuopą. Daugiausiai tuomi čia rūpinosi „V. L.“ korespondentas Vincas Zukauskas, paskiaus Massachussetts valstybėje gyvenęs (Northampton).

1893. 10 d. birželio kun. A. Burba su visa Lietuvių Susivienijimo valdyba vardan 200.000 Amerikos lietuvių pasiuntė Jungtinių Valstybių prezidentui p. Grover'ui Clevelandui protestą prieš peršama anuomet išdavimo sądara (extradition treaty) su Rusija. Iš to Amerikos lietuvių pirmojo viešo atsiliepimo į šalies valdžią, tilpusio '93 „V. L.“ N. 24 pakartosiu čia jums „lietuvių ypatingą priežastį“, kurios dėlei jie praša Jungtinių Valstybių valdžios nedaryti išdavimo sądaros su Rusija:

„Mes esame tvirtai persitikrinę“ — skelbia protestas — jog ši sądara, jeigu ji bus pildoma, pastos maskolių rankose galingu irankiu dėl nuvergimo tu jaunų ir laisvę mylinčių tautų maskolių imperijoje, kurios dabar kovoja su centrališka valdžia už savo tiesas (sk. teises). Tas tautas maskoliški įstatai priekaitė prie piktaidėjų kategorijos, kiek syk jie išdrįso vartoti savo prigimtą kalbą — rašte, spaudoje ar skaitė knygas savo kalboje. Užtadgi tos engiamos tautos, kaip ir pridėra, mato savo išganyką liberališkiausiuose apsiereiškimuose, kurių pasmerkimas ir apmalšinimas yra šios sądaros siekiu. Prie tu tautų priguli ir Lietuvių tauta, turinti savo istorišką

praeitį, savo tikyba, kalbą ir literatūrą. Pirm trisdešimties metų maskolių valdžia uždraudė lietuviška spauda ir tokiu būdu atėmė nuo lietuvių progą naudotis iš laikraščių ir knygų prigimtoje lietuviškoje kalboje. Kadangi dėl tautiško apšvietimo neatbutinai reikalinga yra platinėti tikėjimiška literatūra, taigi lietuviai tapo priversti parsigabenti sau knygas iš Prūsų ir Amerikos, kaip kontrabandą. Bet maskolių valdžia pradėjo smarkiai persekioti ir bausti visus tuos, pas kuriuos užtinka pargabentas kontrabandos keliu knygas. Nors tų knygų intalpa neturi jokio sąryšio su politika ir yra tai daugiausiai maldaknygės, evangelijos, šventraštis, bet tas nemažina valdžios smarkavimo ir pagaliaus šiame laike platinimas tikėjimiškų lyginai kaip ir patriotiškų knygų yra nuodemė, už kurią vietos gubernatorius gali nubausti kalėjimu arba administratyvišku rėdu išsiųsti į Siberiją.

Nežiūrint ant tokių barbariškų persekiojimo ir priešpaudos įrankių, kurių siekiu yra visiškas mūsų kalbos, literatūros, tikėjimo ir tautystės panaikinimas, judinys naminės savivaldystės dėlei nuolat auga; ir mes Lietuviai Jungtinių Valstybių piliečiai, giliai sajausdami savo tautiečių po maskoliumi siekiamas bet, pirm visko jausdami jų nelaimės, su gailesčiu ir atvira širdžia matome maskoliško caro stengimusi pasekmes sudaryti su labiausiai progresyve pasaulės tauta išdavimo sadara, su kurios pagalba jis galės užduoti mirtiną smūgį Lietuvoje mūsų brolių tėvynainių viltims. Ligi šiolei Lietuvos, mylintis savo tautystę, ramino save mislia, juog nors vienoje svieto šalyje gali rasti prieglaudą nuo caro persekiojimu, bet ir tą suraminimą, kaip regis, norima jam atimti".

Apie šį lietuvių protestą rašė daugelis angliškų laikraščių. Amerikos rusų liberalų organas „Free Russia“ perspaudino visą tą protestą ištisai kaip „iškalbingai liudyjanti apie beprotiška caro vadžios despotizma ir barbariškumą“ ('93 „L. L.“ N. 27).

Sitojo protesto pakėlimas nepatiko Dr. Sliupui ir jo bičiuliams. Senadoriškyje „Garse“ buvo įtarta, kad

tas protestas tai kunigu, minėtinai kunigo Pėzos darbas. „Vien. Liet.“ ('93 N. 34) redakcija jautėsi priversta pa-
skelbti sekantį atsakyma: „Garsui“. Protestą prieš extra-
dition treaty sustatė ne kun. M. Pėža, bet A. Milukas.
Angliškai apdirbo liberališko laikraščio „Free Russia“
redaktorius. Prieš tą „treaty“ protestuota dar ir po
lietuvių protesto“.

* * *

1893 m. 10 d. rugsėjo mėnesio Scrantono vyskupas
O'Hara iškilmingai pašventė šv. Traicės lietuvių naujai
statomos bažnyčios Wilkės Barre, Pa. kampinį akmenį.
Iškilnėje dalyvavo apie dešimtis vietos ir apygardos
draugijų taipgi šie lietuviai kunigai: A. Burba, P. Abro-
maitis, M. Pėža, J. Zlotožinskis, dijakonas J. Lietuvnikas
ir klierikas M. Sedvydis.

1893 m. 9 d. Liepos Philadelphijos arkivyskupas P. J.
Ryan pašventė užbaigta statyti pirmąją Amerikos Lietu-
vių mūro šv. Juozapo bažnyčia Mahanoy City Pa. Iškil-
nėje dalyvavo apie 5000 vietos ir apygardos lietuvių su
22 draugijom. Bažnyčios pastatymas kainavęs per 40000
dolerių. Šv. Juozapo bažnyčios pašventimo dienoje ar-
kivyskupas Ryan priėmė mane į savo seminarijos auklė-
tinių skaitlių ir man prisiėjo kun. Petro (Abramaičio)
vardu atpasakoti „Vien. Liet.“ (N. 28) skaitytojams Ma-
hanoy'aus parapijiečių vargus, bėdas) bestatant tą baž-
nyčia; ir šiandien čia jums dalį to pasakojimo pakartosiu:

„Už pastatymą (pastatymą) taio dailios bažnyčios
nemaž garbės verti Mahanoy'aus lietuviai, o ypač kun.
Petras Abromaitis, kuris nesigailėjo savo triūso nei svei-
katos, o taippat ir savo grašio daug pridėjo neuorėda-
mas, kad parapija mokėtų procentus už skolas. Kun.

Abromaitis buvo dar Hazleton'e klebonu, kada 1888 m. Sėjos mėnesyje su Mahanoy'aus lietuviais ėmė rūpintis apie bažnyčios pastatymą. Pabaigoje liepos m. 1888 m. buvo padarytas kontraktas su vokiečiais Litch ir Schirneñ ir suderėta, kad už 14.000 dolerių bus išstatytos bažnyčios sienos. Parapijonai bet didei apsiriko, kad parapijos komitetas, nesutikdamas ant kun. Abromaičio perstatymo, nenorėjo paimti architekto, nes jie sakė patys pridabosią bažnyčios statymą. Kontraktoriai, išėmę pinigus, nedabaigę pametė darbą, per ką parapija daug nukentėjo. Reikėjo paskui daryti antrą kontraktą ir vėl kuone iš pradžių varyti darbą. Taigi tas nemaz užkenkė parapijos reikalams. Ypač bet atsižymėjo taip sunkiose dėl Mahanoy'iečių valandose D. T. Bačkauskas (Taradaika), kuris savo „Saulėje“ ir taip sau atkalbinėjo lietuvius nuo parapijos, darė visokius vaidus parapijoje savo melagingais rašymais, darodinėjo, juog lietuviams nereikia esą bažnyčios Mahanoy City, nes yra Shenadoah'ryje lenkiška bažnyčia, o taipgi ragino, kad lietuviai pavestų statymą bažnyčios lenkiškam Senadorio klebonui kun. Lenarkevičiui. Taradaika su savo „Saule“ tada, pasakojo man žmonės, buvo lenkų ir jų kunigų irankiu dėlei trukdini-mo lietuvių, pradedančių nusikratyti lenkišką jungą, už ką jis nuo minėtųjų lenkiškų dvasiškių gaudavo gerokus kyšius. Lenkiški kunigai tik ir pastatė ant kojų Taradaika. Taip šneka žmonės, o žinąs nors kiek Taradaika ir skaites „Saulę“, neabejos apie tų žodžių teisingumą.

Tas pats Bačkauskas, kada pamatė, juog jojo iš skūros nėrimasis nuėjo ant nieku ir Mahanoy'aus lietuviai, nusikratę lenkus, ant tvirtų kojų pastojo, dabar limena prieš lietuvišką parapiją, girdamasis begėdiškai, būk jis tada nėrėjes prilaikyti lenkiškoje vergyboje lituviūs vien dėl jų (lietuvių) labo"... Mahanoy'aus lietuviška bažnyčia pastatyta yra gotiškam stiliuje iš plytų, turi 100 pėdų ilgio, 55 pėdas pločio ir apie 60 pėdų aukščio; okštas turi aukščio 165 pėdas"...

1893. 29 d. rugpiūčio atsisveikindamas kaipo redaktorius su „Vienybės Lietuvnikų“ skaitytojais (N. 35) tarp kitko rašiau:

„28 d. Spaliu mėnesio sukaks 100 metų nuo gimimo mūsų svietiškosios literatūros tėvo—Simano Daukanto, apie kurį „Vienybės“ skaitytojai nesykį girdėjo ir turėjo progą apsipažinti nors su nekuriais jo raštais. Tad išpultų mums kuoiškilmingiausiai, kas tik galime apvaikščioti tas sukaktuvs. Plymouth'iskė Valančausko draugystė jau nutarė iš visų pajiegu rūpintis apie atsakantį tos dienos paminavojimą, ir kitur lietuviai, o ypač draugystės šu prakilnesniais siekiais privalo sekti tą pavyzdį“.

Vedamamjame tos savaitės straipsnyje plačiau rašiau apie įkūrimą Daukanto vardu tam tikros organizacijos, kurios centras t. y. vyriausioji valdžia galėtų būti užrubežyje, kad ir Amerikoje ir kurios siekiu būtų platinimas ir dalinimas uždyka žmonėms lietuviškų laikraščių ir knygelių"... Daukanto draugija turėtų „būti grynai tautiška, visuomeniška lietuviška, t.y. neprivalo jije tapti jokios partijos įrankiu". Sis visų patrijotų lietuvių įsikinkymas į knygų ir laikračių skleidimą turėjęs užbėgti kelius obrusiteliams, sumanusiems „kone varu kemšimą maskoliškos literatūros šlamštų mūsų vaikams", kaip tai aikštėn iškelė tu metų tilžiškė „Apžvalga" (N. 15). Iš Overbrooko, Pa. Seminarijos rašydamas savo raštą į plymout'iečius, apvaikščiojančius Daukanto gimimo 100-metines sukaktuves, baigiau raginimu „uždėti Simano Daukanto draugystės, kurios savo tobrla, gerai sudavadyta konstitucija būtų pavyzdžiu visom lietuviš-

kom draugijom. Apie tai plačiau išgirsite, kad daels jus garsas apie Chicagos lietuvių Daukanto jubilėjaus apvaikščiojimą”...

Klierikul A. Kaupui tarpininkaujant, kurs anuomet uoliai sądarbininkavęs „Vienybėje”, pasisekė paraginti žymesni čikagiečių lietuvių skaitlių, kurie tose sukaktuvėse ir įkūrė Simano Daukanto pavyzdingą draugiją su plačiais apšvietimo ir patriotinių idėjų skleidimo siekiais. Tos draugijos narių skaitlius veik pasiekė šimtą ir ji kelis metus daug gražios įtakos darė čikagiečių gyvenime.

1893 Boston'o lietuviai pradėjo tartis apie įkūrimą savo parapijos. „Tu metų „Vinybės L.” N. 39-me Debesylas (kun. J. Zebris) su džiaugsmu rašė: „su Waterbury'iu eina lenktynių uždėjime lietuviškos parapijos Elizabethportas ir Bostonas, o dar girdėtis paskutiniame karte ir New Yorkas su Jersey City. Ziūrėsime, kas lenktynėse iš tų penkių parapijų gaus garbės vainiką? Waterbury'o parapija turi žmonių 2.000. Turi jau ant to dovanotą žemę ir 950 doleriu. Bostone su visa ana šalia nebus mažiaus lietuvių per 2000”.

1893 Senadoriečiai lietuviai sukuria dvi naujas susiėelpimo draugijas: šv. Pranciškaus, šv. Vincento, o sekančiais metais šv. Povylo.

1893 m. pabaigoje Baltimorės kardinolas Gibbons išventė į kunigus Jurgį Lietuvniką, antrąjį iš ateivių išėjusių visus žemesnius ir augštesnius mokslus čia Amerikoje. Naujasis kunigas paskirtas vietos šv. Jono Krikštytojo parapijos klebonu, kun. S. Pautieniui išvažiavus klebonautų Mahanoy City, Pa. lietuvių parapijoje, ir dabar dar tebeklebonauja Baltimorės lietuvių parapijoje, globodamas vieną puošniausių Amerikos lietuvių šventynę, svetainę, mokyklą ir kleboniją.

1893 m. atvyko Baltimorėn Kauno ir Mintaujos gimnazijų mokinys Lukošius Kaziūnas ir, pasimokinę porą metų vietas Medikalėj Kolegijoje, kelis metus dirbo kaip vaistininko padėjėjas Mahanoy City, Pa. Bene 1899 metais įsitaisė savą vaistinę Senadoryje, pirmą tos rūšies lietuvišką įstaigą rytinėse valstybėse, ir apie 25 metus išgyveno toje vienoje žymesnių Amerikos lietuvių naujokynėje; „ilgus metus“, anot „Tėvynės“ (1924 N. 27) „aktyviai besidarbuodamas socialistų partijoje. Buvęs „socialistinių įsitikinimų“, „laisvų pažiūrų žmogus“, bet „gerbiantis kitų įsitikinimus“. Vedęs pačią „Saulės“ leidėjo Bačkausko dukterį, reikale turėjo to laikraščio paramą, kuria sumaniai pasinaudojo laisvamanybės propagandai vietoje ir abygrdose. Ilgus metus laisvamanybę ir izmus tarp vietos lietuvių skelbęs L. Kazūnas mirė kataliku ir palaidotas „su visomis bažnytinėmis apeigomis vietinėse lietuvių šv. Jurgio kapinėse“ 1924 m.

GIRIA MUSU KNYGAS „SPAUDOS LAISVĖS IR
AMERIKOS LIETUVIŲ ORGANIZUOTOS
SUKAKTUVĖS”.

Kaunas 18 XI 29

„Nuoširdžiai tariau ačiū už Tamstos man atsiųstą gra-
žiai išleista ir dailiai aptaisytą brangų veikalą, „Spaudos
Laisvės ir Amer. Liet. Organizuotės antrą laidą”.
Mūsų būsimiems kultūros istorikams tai bus vienas iš
gausiausių ir rimčiausių šaltinių. (Iš prelato Dambrausko
— Jakšto laiško.)

Jo Malonei

Gerb. Kun. Milukui.

Didžiai Gerbiamas Kun. Klebone,

Mūsų Seminarija susilaukia jau antros Jūsų dovanos.
„Laisvos Lietuvos aplankytu” ir „Spaudos laisvės ir
Amerikos lietuvių organizuotės sukaktuvės” yra du bran-
gus mūsų knygynui indėliai. Pirmoji knyga buvo per-
skaityta refektoriuje; kaip labai aktuali bus skaityta ir
antroji. Už abu veikalus Seminarijos vardu, širdingai
dėkoju ir drįstu vilties, kad Jūs ir toliau būsite mūsų
knygyno rėmėjas.

Sia proga reiškiu Jums giliausios pagarbos ir siunčiu
geriausių Naujų Metų linkėjimų.

Kun. M. Ražaitis

Seminarijos prof. ir knygynė vedėjas.

Gizai 1929—XII—19.

Dvasinė Seminarija.

PRANAICIU JULES ISLEISTOS KNYGOS.

Amerikos Lietuvių Pirmieji Profesjonai t. I.	2.50
Amerikos Lietuvių Kronika	1.50
Apie kun. Adomą Grinevičių	10
Daktaras Petras Matulaitis. Kun. A. Miluko paskaita	25
Delko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė? Kun. A. Miluko referatas, skaitytas Lietuvių Katalikų Federacijos Kongrese, 28 rugsėjo d., 1915 m., Brooklyn, N. Y.	10
Iš Kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičiu Julė. Su paveikslais, audeklo apdarais	2.25
Skūros apdarais, paauskuotais kraštais	3.50
Kun. Martynas Sederevičius ir Jo padėjėjai A. Milukas & Co. leidinys	50
Kun. Kazimieras Jaunius	10
Kun. Silvestras Gimžauskas. Kun. A. Miluko paskaita.	10
Laisvosios Lietuvos Atlankytų. Iš Pranaičių Julės Atsiminimų	2.50
Lourdes'o Svenčiausios Panelės Marijos Mėnuo. Pagal prancūzišką lietuviškai parašė Pranaičių Julė	50
Ne Mieste Laimė. Prancūziškai parašė Pierre L'Ermite. Pranaičių Julės vertimas	1.00
Petras Kriaučiūnas	15
„Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės“ — be biskio 800 puslapių didžiulės knygos su daugybe iliustracijų ir dokumentų fotografijų —	5.00
Audeklo apdarais su aukso antspauda —	6.00
Viešnagė Seštokuose Pranaičių Julės	2.50
Vyskupo Valančiaus Darbai	50

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriskos ir šiaip jau Lietuvos vietas. Parengė ir išleido kun. A. Milukas75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir tipai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl	.50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.	10
Mūsų Išganytojaus Jezaus Kristaus gyvenimas. Naujas pataisytas išleidimas. 209 pusl., su paveikslais75
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.25
Ne Mieste Laimė. Prancuziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulos šeimynos. Vertė P. Str. 81 pusl.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina05
Pasakyk Matušei, Agnieška, Ant Garlaivio. Trijs Šatrijos Raganos apysakos.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paausuotais kraštais	5.50
Šlapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.60
Susiskaldėliai. Vaizdelis iš mūsų sodiečių gyvenimo. Parašė J. Gerutis. 62 pusl.20

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St. adresuokit: Philadelphia, Pa

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Sodžionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstyta visos Katalikų Teologijos mokslas. 285 psl.	1.00
Trumpas Katekizmas10
Valčaičio Eilės. Su velionio plačia biografija ir paveikslu. 157 psl.75
Valdimerius. Apsaka. 47 psl.10
Pergyventos Valandos (Karvojaus Laiškai). Parašė K. A. K. 140 psl.60
Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintų. Parašė Prietelis. 47 psl.20
Socijalistai Kas jie? — Iškur atsirado? — Ko nori? Parašė Dr. A. Civiņskas. 124 psl.15
Gera Išpažintis Verta šv. Komunija. Kun. P. Saurusaičio. psl. 6810
Satrijos Raganos, Saulei nusileidžiant, Iš mūsų karionės, Kalėdų Vakarais. 62 psl.15
„Aušros“ 40 Metų Sukaktuvėse. 1883 — 1923. (Perspaudinta iš 1923 m. Gruodžio Mėnesio „Žvaigždės“). 261 psl.	2.00
Lietuvių Tautos Istorija ir Dabartiniai Siekiniai Tautišku Atžvilgiu. Parašė kun. Antanas Jusaitis. 112 psl.75
„Žvaigždės“ 1922 metų kompletas	\$2.50
„Žvaigždės“ 1921 „ „	2.50
„Žvaigždės“ 1920 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1919 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1918 „ „	3.00
„Žv.“ 1917 „ „	3.00
„Žv.“ 1916 „ „	3.00
„Žv.“ 1915 „ „	3.00
„Dirvos Žinyno“ kompletai	3.00
Keliolikos metų „Žvaigždės“ kompletai \$5 kiekvienas	

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.